

Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

Правен факултет – Штип

Далибор Трајков

**УЛОГАТА НА ПОЛИЦИЈАТА ВО НОВИОТ МОДЕЛ НА
КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Магистерски труд

Штип, 2016 година

Комисија за оценка и одбрана

1. Проф. д-р Стеван Алексоски, претседател
2. Насл.вон.проф. д-р Лазар Нанев, ментор
3. Доц. д-р Димитар Апасиев, член

Апстракт

Во овој труд се прикажува важноста на полициските дејствија во кривичната постапка. Посебно внимание е посветено на односите помеѓу полицијата и јавното обвинителство во новиот закон за кривична постапка, каде е неопходна континуираната соработка на двата субјекти.

Улогата на полицијата во предистражната постапка има пресудно значење за одвивањето на понатамошната кривична постапка. Полицијата е таа која што најчесто прва дознава за постоењето на кривично дело и ги презема потребните мерки за докажување на истото. Прибирањето на доказите кои ги обезбедува за да ја докажи вината кај осомничениот, треба да го прави на правно дозволен начин, со цел да се заштитат основните човекови слободи и права. Непочитувањето на човековите слободи и права при добивањето на докази, го негира легалното стекнување на тие докази и поради тоа истите не можат да помогнат во водењето на кривичната постапка.

За успешно извршување на нејзините задачи полицијата ги применува законски дадените овластувања кои се опфатени во овој труд.

Клучни зборови: Овластувања, должности, Јавен Обвинител, предистражна постапка, истрага.

Abstract

This paper shows the importance of police actions during the criminal proceedings. Special attention is paid to the relationship between police and public prosecutors in the new Code of Criminal Procedure, which is especially indispensable continuing cooperation of both parties.

The role of the police in preliminary investigation is of crucial importance for the further conduct of criminal proceedings. Police is the one most often first learned of the existence of an offense and shall take the necessary measures to prove the same. The collection of evidence provided to prove the guilt of the suspect, should be done legally permitted manner, in order to protect fundamental human rights and freedoms. Disrespect for human rights in obtaining the evidence, deny the lawful acquisition of evidence and therefore they can not help in the conduct of criminal proceedings.

For the successful execution of its tasks police apply legally given powers that are covered in this paper.

Keywords: Powers, duties, public prosecutor, preliminary investigation, investigation.

Содржина:

Вовед.....	8
-------------------	----------

ГЛАВА I

1. Полицијата во претходна постапка

1.1. Претходна постапка.....	10
1.2. Предистражна постапка.....	11
1.3. Полициски извиди.....	13
1.4. Истражна постапка.....	16
1.5. Причини за напуштање на судската истрага.....	17
1.6. Граници на автономија на полицијата	19

ГЛАВА II

2. Улогата на полицијата во кривичната постапка

2.1. Поим за полиција и нејзината работа.....	22
2.2. Овластувања и должности на полицијата.....	25
2.2.1. Повикување.....	28
2.2.2. Приведување.....	30
2.2.3. Лишување од слобода.....	31
2.2.4. Задржување.....	33
2.2.5. Потрага по лица и предмети.....	36
2.2.6. Насочување или ограничување на движењето на лица и превозни средства.....	39
2.2.7. Привремено одземање предмети.....	40
2.2.8. Преглед или претрес на определени објекти и простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и увид во определена нивна документација.....	42
2.2.9. Сопирање, легитимирање и преглед или претрес на лица, превозни средства и багаж.....	43
2.2.10. Вршење увид на местото на настанот.....	44
2.2.11. Земање отпечатоци, примерок за ДНК анализа и фотографирање.....	45

2.2.12. Препознавање на лица.....	45
2.2.13. Примање на кривична пријава.....	46
2.2.14. Поднесување на кривична пријава.....	47
2.3. Посебни истражни мерки.....	48

ГЛАВА III

3. Полицијата и Јавното Обвинителство

3.1. Функција и должности на јавниот обвинител.....	51
3.2. Постапување на јавниот обвинител по кривичните пријави.....	54
3.2.1. Проверка на кривичната пријава.....	54
3.2.2. Отфрлање на кривичната пријава.....	56
3.2.3. Поведување истражна постапка.....	57
3.3. Односот помеѓу јавниот обвинител и полицијата во новиот ЗКП.....	59
3.4. Полицијата во истражните центри на јавното обвинителство.....	61
3.5. Раководење на јавниот обвинител со полицијата.....	63

ГЛАВА IV

4. Улогата на полицијата во кривичната постапка во други земји

4.1. Англија	65
4.2. Германија	68
4.3. Италија	70
4.4. Франција	72
4.5. Словенија	74
4.6. Хрватска	76
4.7. Босна и Херцеговина	77

ГЛАВА V

5. Статистичко истражување

5.1 Пријавени и реализирани дела.....	80
5.2. Односот на подносител и поднесени кривични пријави со познат сторител до јавното обвинителство.....	93

5.3. Поднесени кривични пријави со познат сторител од страна на МВР..... 95

- **Заклучоци**.....98

- **Користена литература**.....105

- **Правна регулатива**.....108

Вовед

Во Република Македонија првиот закон за кривична постапка е донесен на 26 март 1997 година. Казненото процесно законодавство на Република Македонија со реформите ги достигна европските стандарди за модернизација кои придонесоа за заштитата на човековите слободи и права. Со последните измени и дополнувања на законот за кривична постапка се направи голема реформа во кривичното процесно право. Најзначајна реформа, јакнењето на улогата на јавниот обвинител во новиот модел на кривичната постапка, пред се поради подобрување на ефикасноста во предистражната и истражната постапка на сите субјекти, односно овластените службени лица од државните институции кои се дел од таканаречената правосудна полиција во која спаѓаат и полициските службеници од Министерството за внатрешни работи. Ваквата улога на јавниот обвинител треба да придонесе во спречувањето на незаконското постапување и прибирање на докази од страна на полицијата во текот на претходната постапка.

Полициското постапување е правно регулирано во меѓународното право како и во највисоките правни акти на Република Македонија, пред се кога станува збор за почитувањето на човековите права и слободи. Полициското работење е тесно поврзано со човековите права и слободи, затоа постапувањето на полициските службеници е содржано во одредбите на: законот за кривична постапка, законот за полиција и законот за јавното обвинителство.

Во претходната постапка се обезбедуваат доказите за постоење на кривично дело и доказите за постоење на вина на некое лице што е причина за понатамошно водење на кривичната постапка. Полицијата е субјект во претходната постапка, нејзина задача е да го докаже постоењето на кривичното дело и да ги прибере потребните докази за докажување на вината на осомничениот. Полициските службеници истражните дејствија ги остваруваат преку примената на нивните овластувања. Овие овластувања на полициските службеници се дел од правната регулатива. При примената на законски дадените овластувања полициските службеници треба да ги

почитуваат меѓународните и државните правни стандарди кои се однесуваат на заштитата на човековите слободи и права.

Со реформите во кривичната постапка не се менува улогата на полицијата, односно нејзините задачи во претходната постапка остануваат исти. Новиот модел на кривичната постапка налага континуирана комуникација помеѓу полицијата и јавното обвинителство. Пред донесувањето на новиот закон за кривична постапка овие односи помеѓу полицијата и јавното обвинителство се дел од одредбите на законот за јавното обвинителство од 2008 година.

Во новиот модел на кривичната постапка не постои истражниот судија, со што му се доделуваат повеќе надлежности и обврски на јавниот обвинител кој раководи со претходната постапка. Приоритет на јавниот обвинител е да обезбеди релевантни докази со помош на правосудната полиција во која спаѓаат полициските службеници од Министерството за внатрешни работи. Овие докази треба да бидат прибирани на законит начин. Полицијата е должна навремено да го известува јавниот обвинител за добиените сознанија и преземените дејствија по пријавувањето на кривичното дело, исто така има обврска да постапува по наредбите и насоките на јавниот обвинител.

ГЛАВА I

1. Полицијата во претходната постапка

1.1. Претходна постапка

Претходниот модел на кривичната постапка во Република Македонија опфаќаше неколку стадиуми, односно ги содржеше следните фази: претходна постапка, обвинување, главен претрес и постапка по правни лекови.

Претходната постапка имаше за цел да открие дали кривичното дело може да му се препише на осомничениот и доколку е така како да се покрене кривичното гонење. По доказите од оваа постапка јавниот обвинител одлучуваше дали ќе покрене обвинение против осомничениот или ќе ја отфрли поднесената кривична пријава.¹

Според Павишиќ резултатите собрани со извиди, само во исклучителни случаи и со законски предвиден услови, можат да се користат како доказ во казнена постапка, нагласувајќи дека извидите не се процесни дејствија. Разликата помеѓу извидните и истражните дејствија ја пронаоѓа во улогата, па така за извидите смета дека се наменети за откривање, а за истражните дејствија за докажување. Во исклучителни случаи, кога е тоа пропишано со Законот за казнена постапка, резултатите од општите извиди на казнени дела можат да се употребат како доказ во казнената постапка.²

Полициските увиди ја започнуваа претходната постапка, кои беа спроведувани по иницијатива на полицијата или пак по барање на јавниот обвинител. Полицијата ги собираше доказите во врска со пријавеното кривично дело, кои треба да имаат тежина за да може да му се суди на осомниченото лице, во спротивно постапката против тоа лице би била запрена.

¹ Стратегија за развој на казненото право, Министерство за правда, Скопје, 2007 г. стр.37

² Ѓурѓевиќ, З., Глушчиќ, С., Јосиповиќ, И., Кос, Д., Крапац, Д., Новоселец, Х., Kazneno procesno, pravo, Primjerovnik II, izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne Novine, Zagreb, 2007

Со донесувањето на новиот закон за кривична постапка, полициските задачи остануваат исти. Во овој нов модел на кривичната постапка, практично само формално е направена поделба на претходната постапка: предистражна и истражна постапка. Откривањето и пријавувањето на кривичните дела ја сочинуваат предистражната постапка, а со донесувањето на наредба од страна на јавниот обвинител за постапување по пријавеното кривично дело започнува истражната постапка. Невозможно е во пракса да се почитува ваквата поделба на претходната постапка, затоа е и невидлива. За успешно завршување на работата и остварување на крајната цел, целосно расфетлување на кривичното дело, неопходно полицијата и јавното обвинителство да имаат континуирана соработка во преземањето истражни дејствија, а на тој начин целата претходна постапка ќе се одвива во една фаза.

Имајќи ја во предвид раководната функција на јавниот обвинител во текот на претходната постапка, невозможно е да се прави поделба на истата. Затоа што неговите овластувања се многу широки, независно дали се работи за предистражната постапка или за истражната постапка, тој може да презема мерки за пронаоѓање и обезбедување на лица и предмети независно од фазата на претходната постапка.

1.2. Предистражна постапка

Во претходниот модел на кривичната постапка, полицијата самостојно преземаше дејствија во предистражната која беше составен дел на претходната постапка. Во оваа фаза на претходната постапка полицијата како претставник на извршната власт преземаше мерки за откривање и фаќање на сторителот на кривичното дело, како и пронаоѓање и обезбедување докази во врска со кривичното дело. Доколку резултатите од предистражната постапка покажат дека покренувањето на казнената постапка е основано, обвинителството може да започне со нешто посилно правно нормирана истражна постапка.³ Во претходниот модел со втората фаза во претходната

³ истражна постапка –прирачник за практичари Калајџиев Бужаровска стр.1

постапка, односно со истражната постапка раководеше истражниот судија. Одделно во претходната постапка не беа дефинирани задачите на субјектите, па од таа причина невозможно беше да се направи разлика помеѓу предистражната постапка и истрагата, што значи дека разликата во претходниот како и во сегашниот модел во претходната постапка е само формалност. Полицијата ја завршува целата работа во предистражната постапка независно од тоа кој модел на кривичната постапка во Република Македонија се применува, иако раководната функција на предистражната постапка секогаш му била доделена на јавниот обвинител. На истражниот судија во претходниот модел, во вториот стадиум од претходната постапка му беше доделена раководната функција. Јавниот обвинител и истражниот судија практично ги повторуваа предлозите за преземање на истражни дејствија кои потекнуваа од полицијата, на тој начин истражниот судија ја избегнуваше контролата во истрагата.

За да започне предистражната постапка мора да постои основи на сомневање дека од страна на одредено лице е сторено кривично дело кое во кривичниот закон на Република Македонија е предвидено гонење по службена должност.

Претходно целта на предистражна постапка беше на јавниот обвинител да му се обезбеди материјал за да оцени дали основите за сомнение, како првични сознанија, преминуваат во основано сомнение како повисок степен на сомневање заснован врз прибавените докази кои упатуваат на заклучокот дека определено лице сторило кривично дело, за да може тој да поднесе барање до судот за спроведување истрага.⁴ Во новиот закон за кривична постапка јавниот обвинител не поднесува барање за спроведување на истрага до судот, од причина што истражниот судија не постои како субјект, јавниот обвинител е тој кој што ќе одлучи дали може да започнат истражните дејствија.

Никогаш од страна на експертите во казненото право предистражната постапка не е прикажувана како судска постапка, во литературите најчесто

⁴ Н.Матовски Г.Лажетик-Бужаровска, Г. Калајџиев, Кривично процесно право (Второ изменето и дополнително издание), Скопје 2011.

користени називи за оваа постапка се полициски извиди или криминалистичка постапка.

Предистражната постапка не претставува судска постапка според многу автори, затоа најчесто се опишува и може да се сретне како криминалистичка постапка или полициски извиди. Толкувањето е различно како од страна на теоријата така и од страна на нормативните аспекти. Различното толкување не е само од теоретско гледиште, туку и од нормативни аспекти, бидејќи концептите зависат од овластувањата и дејствијата на полицијата и другите органи со посебни овластувања како се уредени, односно дали во казненото процесно право или во полициското право. Законот за полиција предистражната постапка ја смета како дел од полициското право, додека ЗКП смета дека оваа постапка спаѓа во казненото процесно право.⁵ Тежината на доказите е иста независно од тоа дали истите се добиени во текот на предистражната постапка или пак во текот на истражната постапка.⁶

Предистражната постапка во новиот модел на кривичната постапка започнува со полициски извиди, по што јавниот обвинител прибира информации за кривичното дело.

1.3. Полициски извиди

Полициските извиди преставуваат применување на традиционалните овластувања на полицијата. Во казнената постапка дејствијата кои ги презема полицијата со цел собирање на интересни информации за кривичните дела кои се гонат по службена должност, се нарекуваат полициски извиди. Нивната примена е уште во најраната фаза од казнената постапка. Терминот извиди во правната литература се користи наместо зборот истрага, од причина да се направи разлика од судската истрага.

⁵Гордан Калаџијев, замки и заблуди на реформата во истрагата, во зборник на трудови на Правните факултети во Скопје и Загреб

⁶ Гордан Калаџијев “Позначајни концепциски разлики во реформата на истрагата во Хрватска и Македонија

Примената на полициските извиди како што е погоре наведено е уште во најраната фаза, односно по приемот на кривична пријава или добиеното сознание за сторено кривично дело кое се гони по службена должност. Тогаш полицијата е должна со примената на своите овластувања да ги преземе потребните мерки за откривање на кривичното дело. Причина за спроведувањето на полициските извиди е откривањето на кривичните дела, за разлика од истражните дејствија чија намена е за докажување на кривичното дело.⁷ Резултатите добиени од извидите можат да бидат добиени, поради тоа што тие резултати претставуваат факти и околности кои можат да бидат од корист за казнената постапка.⁸

Предистражната постапка во пракса најчесто започнува со полициски извиди кои полицијата ги започнува под одредени законски услови или по службена должност или на барање на јавниот обвинител, при што се пропишува обврска на полициските власти да го известат јавниот обвинител во рок од 30 дена за мерките кои ги преземале, односно секојдневно да го известуваат за преземените мерки на барање на самиот јавен обвинител.⁹ Дознавањето за сторено кривично дело може да биде:

- со непосредно забележување;
- по допрен глас;
- по примена кривична пријава.

Законска обврска на сите државни органи, како и јавните претпријатија и установи да ги пријавуваат кривичните дела кои се гонат по службена должност независно на начинот на кој дознале, односно дали се известени од друг или од нивно непосредно забележување. Покрај пријавувањето на кривичните дела истите се должни да ги преземат неопходните мерки за зачувување на доказите за кривичното дело. Оваа обврска за пријавување на кривичните дела

⁷ . Павишиќ, Б. *Komentar Zakona o kaznenom postupku*, Tigar, Rijeka, 2003, стр. 224

⁸ .Крапац, Д., *Kazneno procesno pravo*, Institucije, Narodne Novine, 1993, стр. 338.

⁹ Иван Нац, Улогата на полицијата при превземањето дејствија за обезбедување на докази во казнената постапка

кои се гонат по службена должност не е само на јавните установи, подеднакво ваква должност имаат и физичките лица.

Полицијата по добиената пријава за постоење на кривично дело е должна, да ги преземе потребните мерки применувајќи ги своите овластувања со цел да изврши проверки дали навистина е извршено кривично дело, а ако е извршено да продолжи со преземањето на мерки за пронаоѓање на сторителот. Законот за кривична постапка на Република Македонија овие полициски дејствија ги нарекува полициски извиди, кои се регулирани во законот за кривична постапка, исто како и полициските овластувања.¹⁰

Основот за сомневање дека е сторено кривично дело кое се гони по службена должност претставува клучен услов за спроведување полициските извиди. Овие услови за започнувањето на полициските извиди се законски регулирани, поради што полицијата има службена должност да постапува. Полициските извиди можат да започнат и по наредба на јавниот обвинител.

Во новиот модел на кривичната постапка јавниот обвинител е должен да врши контрола на полицијата постојано за време на полициските извиди. Јавниот обвинител ја има можноста и самостојно да презема мерки кои претставуваат полициски извиди.

Со спроведувањето на полициските извиди на јавниот обвинител му се обезбедуваат информации во врска со пријавеното кривично дело, врз основа на што тој оценува дали основите на сомнение како првични сознанија, преминуваат во основано сомнение како повисок степен на сомневање. Доколку доказите укажуваат дека определено лице сторило кривично дело, тогаш се започнува втората фаза на претходната постапка, односно истрагата.

Полициските извиди најчесто ги преземаат вработените од криминалистичката полиција при Министерството за внатрешни работи, затоа тие претставуваат криминалистички правила и се дел од полициските правни регулативи.

¹⁰ Гордан Калајџиев “Формирање, организација и функционирање на правосудната полиција и истражните центри на јавното обвинителство”

1.4. Истражна постапка

Истражната постапка или истрагата е вториот дел од претходната постапка, која се спроведува по преземените полициски извиди, односно после предистражната постапка. Истражната постапка полициските службеници официјално ја започнуваат по добиената наредба од страна на јавниот обвинител. На таа наредба, која во пракса преставува само формалност и претходе кривична пријава која полициските службеници од криминалистичката полиција ја поднесуваат до надлежното јавно обвинителство. Наредбата издадена од јавното обвинителство претставува должност за полициските службеници за преземање на истражни дејствија за докажување на вината на осомниченото лице. Во пракса полицијата овие истражни дејствија ги презема континуирано по дознавањето за постоење на кривично дело кое се гони по службена должност, од таа причина во полициското работење временски не може да се разграничуваат предистражните и истражните мерки.

Во оваа фаза полицијата како и во предистражната постапка е должна да го известува јавниот обвинител за преземените мерки, како и да постапува по неговите наредби.

Доказите прибрани во истражната постапка се од клучно значење за понатамошната кривична постапка, бидејќи доколку истите бидат доволно, нареден чекор е покренување на обвинение против дотогаш осомниченото лице. Овие докази од страна на јавниот обвинител треба да бидат презентирани на главниот претрес, затоа нивната тежина директно ќе влијае на пресудата против обвинетото лице.

Истражните дејствија кои се преземаат во истрагата се: претрес, привремено обезбедување и одземање на предмети или имот, прибирање на изјави од обвинетиот, прибирање на изјави од сведоци, вештачење, увид и реконструкција и посебни истражни мерки. Јавниот обвинител ги известува: бранителот, оштетениот или осомничениот за времето и местото на извршувањето на истражните дејствија, а може да не ги извести кога постои опасност од одлагање.¹¹ Пред да заврши истрагата јавниот обвинител треба да

¹¹ Витларов Т. (2012), Научна статија "Новата улога на јавниот обвинител во казнената постапка", стр. 16.

го сослуша осомничениот, а најдоцна во рок од 15 дена, откако ќе заврши истрагата, јавниот обвинител е должен да поднесе обвинение, кога се работи за кривични дела од областа на организираниот криминал, рокот може да биде продолжен до 30 дена.¹²

1.5. Причини за напуштање на судската истрага

Најголем белег на претходната постапка во новата кривична постапка е напуштањето на улогата на истражниот судија. Неговата улога како раководител во истражната постапка ја презема јавниот обвинител.

Ваквата промена во истражната постапка Република Македонија ја спроведе по примерот на повеќето европски континентални земји, а целта е пред се да се избегне одолговлекувањето на истрагата. Во минатото пракса беше обезбедените докази од страна на полицијата, понатаму да бидат препратени до јавното обвинителство, а јавното обвинителство до истражниот судија кој треба да издаде наредба за спроведување на истрагата. Од една страна, полициските работи за откривање и обезбедување докази се продолжени врз целата претходна постапка, а од друга страна, јавното обвинителство своите работи ги редуцира на техничката улога на „оценувач“ на полициските резултати и ги запостави другите суштински работи на кривичното гонење.¹³ Во пракса задачите кои законски им беа одредени, јавниот обвинител и истражниот судија не ги спроведуваа, од причина што се префрлаше предметот од едниот на другиот субјект, а самиот предмет се темелеше најчесто на полициските докази.

Одолговлекувањето и неекономичноста може да се каже дека беа карактеристика на функционирање на истрагата во минатото. Целиот процес се спроведуваше врз основа на почетните правни факти кои најпрво полицијата ги утврдила, а понатаму се повторуваат од другите субјекти.

¹² Калајциев Г. Бужаровска Г., (2010) Скопје, Прирачник за практичари-Истражни дејствија стр. 26

¹³ Калајциев Г. Бужаровска Г.,(2010) Скопје, Прирачник за практичари-Истражни дејствија стр. 9

Нелогична беше улогата на истражниот судија да собира докази и да раководи со истрагата, а по завршување на истата јавниот обвинител да покрене обвинение. На овој начин се создаваше незаинтересиран јавен обвинител, поради тоа што тој по завршувањето на истражната постапка одлучуваше по кое кривично дело и против кого ќе покрене обвинение. Иако не заинтересиран да учествува во истрагата, јавниот обвинител може по завршување на истата да побара од истражниот судија надополнување на истрагата. Исто така пропустите кои настануваат при работењето најчесто се бараат кај другиот субјект, што доведува до несовесно, нестручно и неодговорно постапување во постапката.

Оправданоста од напуштањето на истражниот судија во постапката се гледа и во тоа што тој немаше можност да истражува, остануваше само да ги регистрира истражните дејствија. Немањето можност да истражува и да реагира за обезбедување на дополнителни докази, се доведуваше во опасност од навремено обезбедување на докази, што криеше можност од исчезнување или пак прилагодување на доказите.

Со измените во кривичната постапка судот ја добива улогата на заштитник на правата и слободите на осомниченото лице, така што врши контрола на почитувањето на законските одредби кои се однесуваат за човековите права и слободи. Судијата повеќе не е активен истражувач од таа причина се брише називот истражен судија, на негово место од редовите на судот доаѓа “судија на претходна постапка” кој одлучува: за примената на посебните истражни мерки, притворот, доказно рочиште, претрес итн.

Целта на отстранувањето на судската истрага е да се намали времетраењето на претходната постапка, што е логички по отстранувањето на еден субјект во постапката.

Напуштањето на судската истрага, никако не значи нејзина замена со обвинителска истрага. Полициската и обвинителската истрага во новиот систем се спојуваат, а практично судската истрага се прескокнува, а не се заменува со нова формална обвинителска истрага. Ова значи дека

полициските извиди–дејствија преземени со цел за откривање, проверка на првични проверки на доказите си остануваат.¹⁴

Зголемените надлежности на јавниот обвинител обвинител во предистражната постапка можеби доведуваат до преоптоварување на јавниот обвинител, сепак ваквото функционирање е позитивно затоа што јавниот обвинител ја има можноста и самиот да ги прибира информациите за кои тој смета дека му се потребни за покренување на обвинение против одредено лице. Значи во новиот модел на кривичната постапка, поточно во претходната постапка, јавниот обвинител покрај раководната улога добива и поактивна улога.¹⁵

Покрај тоа што се одолговлекуваше и компликуваше истрагата со постоењето на истражниот судија во неа, многу често во истрагата имаше појава на пристрасност од страна на истражниот судија, и не преземање на мерки за заштита на човековите слободи и права на лицата осомничени во постапката.

Со новата кривична постапка прецизно се поделени работите на полицијата, јавното обвинителство и судовите, со што е оневозможено префрлање на одговорноста од еден на друг во претходната постапка. Покрај забрзувањето на претходната постапка, ваквиот модел на кривичната постапка ја потенцира важноста на главната расправа, затоа што доказите кои претходно се собрани се презентираат за прв пат на главната расправа.

1.6. Граници на автономија на полицијата

Независно од моделот на кривичната постапка автономијата на полицијата во предистражната постапка постои, пред се кога станува збор за полесните кривични дела, за кои е неопходно итно преземање на мерки за што нема потреба да се вклучи јавниот обвинител.

¹⁴ Витларов Тодор, “Новата улога на јавниот обвинител во казнената постапка”, стр.80

¹⁵ Витларов Тодор - ” Новата улога на јавниот обвинител во казнената постапка” стр. 78

Правната регулатива ја напоменува важноста на контролата и раководењето на јавниот обвинител над полицијата при истражувањето, сепак практично тоа не може да се случи. Јавното обвинителство се соочува со дефицит на кадри, а воедно постоечките не се обучени секогаш да се вклучат во истрагата. Јавниот обвинител не може да се вклучи во сите полициски извиди, ниту за тоа има време, ниту ресурси.¹⁶ Јавните обвинители најчесто се вклучуваат во истрагата кога станува збор за посложени случаи или пак во случај кога настанот би можел да има политички влијанија. Ова не е случај само во нашиот модел на кривична постапка туку и во сите земји во светот. Речиси никаде во светот јавните обвинителства не се обучени ниту спремни, напротив капацитетите за откривање на криминалот со векови се градени во рамките на полицијата со исти или слични овластувања кои примарно работат на откривањето и разјаснувањето на кривичните дела.¹⁷ Целта на доделувањето раководната улога на јавниот обвинител е пред се поради негово вклучување во потешките кривични дела, каде е потребно поефикасно и поквалитетно собирање на информациите и доказите кои ќе му помогнат да го докаже постоењето на кривичното дело и вината на обвинетиот на главната расправа.

Во посложените предмети од областа на организираниот криминал, јавното обвинителство, може активно да учествува во истражните дејствија со давање конкретни наредби за преземање на определени мерки и активности. Полицијата за преземените мерки по претходно издадена наредба од јавниот обвинител, истиот го информира со доставување на посебен извештај. Изготвениот посебен извештај се заведува во уписникот за кривични пријави, по што полицијата ја завршува својата работа, односно не треба да поднесува кривична пријава против осомничениот.

Во новиот ЗКП целосно не се дефинирани односите помеѓу полицијата и јавното обвинителство, со што е оставен простор секој случај да го решаваат

¹⁶ (M. Delmas-Marty / J. Spencer (Eds.), (2002), European Criminal Procedures, 415 - Cambridge University Press,Cambridge

¹⁷ Т.Витларов, Г.Калајџиев, М.Лабовиќ, Т.Стојановски, (2005) "Системска анализа на законската рамка и соработка меѓу надлежните институции во борбата против организираниот криминал,ФИООМ", Скопје.

одделно и на тој начин меѓусебно да изградат определени стандарди на меѓусебна комуникација.

Автономијата на полицијата може да се согледа од два аспекта и тоа:

- во слободата дали ќе поведе истрага за определен случај и
- самостојноста за слободно одлучување за тоа кои мерки и дејствија ќе ги преземе во текот на предистражната постапка.

Слободата на полицијата дали ќе спроведе истрага за определен случај, се мисли на изборот на предметот кој полицијата ќе го работи пред останатите предмети. Давањето предност за преземање мерки за расветлување на одредено кривично дело пред другите, пред сè е поради тежината на истото. Потешките кривични дела нормално дека се во преден план во однос на полесните, иако и тие кривични дела не треба се занемарат. Имајќи во предвид дека поголем дел од кривичните дела се нерасфетлени бидејќи се извршени од непознат сторител, затоа полицијата најпрво презема мерки за оние кривични дела кои се со познат сторител и за оние со непознат сторител за кои постои голема веројатност дека ќе бидат расветлени. Понекогаш постои опасност од ваквата автономија во работењето на полицијата, поради можни политички влијанија, што би предизвикало политичка и полициска злоупотреба, со тоа што нема да се преземат мерки за расветлување на одредени предмети.

Самостојноста за слободно одлучување за тоа кои мерки и дејствија ќе ги преземе во текот на истражната постапка, се мисли на изборот на овластувањето кое полицијата ќе го примени, за што не бара одобрение од јавниот обвинител. Полицијата е должна овие овластувања да ги применува веднаш по пријавувањето на кривичните дела, со цел добивање на докази за расфетлување на кривичното дело. Полициските овластувања се дел од законот за полиција и законот за кривична постапка, на тој начин се прикажува автономијата во работењето на полициските службеници во предистражната постапка.

2. Улогата на полицијата во кривичната постапка

2.1. Поим за полиција и нејзината работа

Корените на полицијата и нејзината дејност потекнуваат од почетокот на човековата цивилизација. Помеѓу различните народи во историјата зборот полиција имал различно значење. Зборот полиција има корени од грчката “*polis politeia*”-град држава, а се појавува во старолатинскиот јазик, односно од латинскиот збор “*politia*”.¹⁸ Во античка Грција поимот “политије” го означува моделот на организирана полициска дејност и според Аристотел полициската служба во стара Грција имала и задача за извршување судски пресуди како и чување на редот во затворите.¹⁹

Полициски работи, според законот за полиција, се дејствија на полициските службеници што се однесуваат на:

- заштита на животот, личната сигурност и имотот на граѓаните;
- заштита на слободите и правата на човекот и граѓанинот гарантирани со Уставот на Република Македонија, законите и ратификуваните меѓународни договори;
- спречување на вршење кривични дела и прекршоци, откривање и фаќање на нивните сторители и преземање на други со закон определени мерки за гонење на сторителите на тие дела;
- одржување на јавниот ред и мир;
- регулирање и контрола на сообраќајот на патиштата;
- контрола на движење и престој на странци;
- обезбедување на државната граница и контрола на преминување на државната граница;
- укажување помош и заштита на граѓаните во случај на неопходна потреба;
- обезбедување на определени личности и објекти и

¹⁸ Б.Милисављевиќ, Наука за полицијата, Белград, 1997, стр.3.

¹⁹ Аристотел, (1975), Политика, Белград, BIGZ.

- други работи утврдени со закон.

Во денешно време полицијата првенствено има задача да го одржува јавниот ред и поредок, односно да се грижи за внатрешната безбедност и да извршува други внатрешни работи.²⁰

Полициските службеници се тие кои со својата работа ја остваруваат функцијата на Министерството за внатрешни работи. Основна функција на полицијата е заштита и почитување на основните слободи и права на човекот и граѓанинот загарантирани со Уставот на Република Македонија, законите и ратификуваните меѓународни договори, заштита на правниот поредок, спречување и откривање на казниви дела, преземање мерки за гонење на сторителите на тие дела, како и одржување на јавниот ред и мир во општеството.²¹ Од тука полицијата може да биде во:

- Функција во остварување на заштита на правата и слободите на граѓаните, нивната сигурност и безбедност и заштита на правниот поредок преку овозможување на владеење на правото, почитувањето на законите и грижата за непреченото и нормално функционирање на државните институции,
- Функција од превентивен карактер чија цел е спречување и откривање на инкриминирачки дејствија на сторителите на кривичните дела и одржување на јавниот ред и мир. Превенцијата е од особено значење за успешното функционирање на државата во остварувањето на нејзините основни функции. Успешното откривање на кривичните дела и на нивните сторители како и одржувањето на јавниот ред и мир придонесуваат за напредокот, стабилноста и сигурноста на основните вредности во општеството, за несметаното остварување и уживање на основните човекови права и слободи во секојдневното живеење на граѓаните.

При постапувањето во извршувањето на своите активности, полициските службеници доаѓаат во најразлични конфликтни ситуации со граѓаните кои понекогаш резултираат со злоупотреби и повреди. Една од причините за ваквите злоупотреби можат да биде непрофесионалното и незаконското

²⁰ Стојановски Т., Полицијата во демократското општество, Скопје

²¹ Член 3 од Законот за полиција

однесување на полицискиот службеник, од друга страна причина за злоупотреба може да биде инкриминирачкото однесување на самиот граѓанин. Поради тоа двете страни треба да се придржуваат кон законски дозволените или забранети постапки, односно граѓанинот може да го прави сè она кое со законот изрично не му е забрането, додека пак на полицаецот како овластено службено лице во постапувањето му е дозволено само она што е предвидено во рамките на законот и за што законот го овластува, сè друго му е изрично забрането.

Универзално прифатените стандарди за човекови права и граѓанските и политичките права се водич за полицискиот службеник при постапувањето и користењето на своите овластувања, а кои се законски нормирани .

Со заштитувањето на човековите права полицијата на општ начин го одржува општествениот – јавниот ред, со цел да се овозможи да се уживаат сите човекови права од секоја категорија. Со нарушувањето на општествениот ред, не постои способноста на државата да го овозможи или да го гарантира почитувањето на човековите права.

Заштитата на човековите права е функција на полицијата, барањата за почитување на човековите права влијаат врз начинот на кој полицијата треба да ги извршува сите свои функции.²²

Имено, полициските службеници се должни да работат само по законски утврдени норми, без разлика на нивните лични уверувања или чувства. Полициските службеници немаат право слободно да оценуваат дали конкретните дејствувања на граѓаните или граѓанинот се морални или неморални, од нивна гледна точка прифатливи или неприфатливи, оправдани или неоправдани, туку мора во постапка определена со закон да утврди дали постојат основи тоа конкретно дејствување да е спротивно на законот или, пак, е во рамките на законот.

Полициските службеници пред граѓаните се најизразените презентери на моќта на државата, што им создава дополнителен психолошки притисок поради

²² Ralph Crawshaw (2002), Брошура за полицијата- “Човековите права и нивната заштита според меѓународното право”, стр.9

тоа што и тие се граѓани како и другите со свое секојдневие и приватен живот. Дополнителен притисок е и професионално етичко начело според кое полициските службеници немаат одредено работно време, тие се на работа и кога не се на служба. Зголемената одговорност и видот на посебните овластувања во одржувањето на редот и мирот и спречувањето и гонењето на извршителите на кривичните дела, статусот на полицискиот службеник како граѓанин е многу специфичен. Полицискиот службеник кога презема полициски дејствија при гонењето и откривањето на потешките форми на кривични дела и нивните сторители, тие дејствија однапредт треба да се планирани со цел: успешно да се спроведат истраги спрема извршителите на кривичните и прекршочните дела, да се соберат и пронајдат релевантни информации и докази, да се откријат таквите извршители, да се обезбеди нивното присуство или спречи нивното бегство заради успешно водење и завршување на законската постапка против сторителите.

За да ги извршуваат успешно своите работни задачи полициските службеници потребно е длабоко да навлегуваат во сферата на основните права и слободи на граѓанинот, во случај кога е тоа неопходно потребно, во согласност со закон може: да посегне по животот и здравјето, лишува од слобода, врши претреси на лица, на дом и други простории, презема дејствија на следење или презема посебни истражни дејствија, врши распити и интервјуа и навлегува во приватноста, привремено или трајно доколку се предмет или доказ на кривични дела ги одзема таквите предмети, и други мерки и активности кои директно се однесуваат на основните слободи и права.

2.2. Овластувања и должности на полицијата

Полициските овластувања се дејствија пропишани со закон кои му овозможуваат на полицискиот службеник да ги извршува своите работни задачи. Можеме да ги гледаме како право и должност на полицискиот службеник да преземе одредени активности. Правото и должноста за полицискиот службеник укажуваат на тоа тој одредени дејствија смее или мора да ги преземе исклучиво на начин и во ситуации кога тоа е пропишано со закон,

односно кога законот тоа го дозволува. Во рамките на тие овластувања полицискиот службеник одредени дејствија ги презема сам или кога некое лице-граѓанин бара да преземе или не преземе нешто.

Многу е важно да се истакне дека преземањето на одредено овластување не зависи од волјата на полицискиот службеник туку од конкретните околности кои го одредуваат видот на овластувањето како и времето на неговото преземање. Сите полициски овластувања се пропишани со закон.²³

Според новиот модел на кривичната постапка ако полицијата примила кривична пријава за кривично дело кое се гони по службена должност или предлог за гонење, должна е документацијата без одлагање и во редовно работно време да ја достави на надлежниот јавен обвинител. Доколку се пријавува тешко кривично дело дело за кое е пропишана казна затвор најмалку 4 години, во тој случај треба усно и преку средства за комуникација да го известат веднаш надлежниот јавен обвинител.

Непочитувањето на човековите права од страна на полициските службеници е присутно, иако примената на полициските овластувања во кривичната постапка се поткрепени со законска основа. Од таа причина на поединецот му се гарантира неговиот дигнитет, односно се заштитува од можна злоупотреба на власта, што значи заедницата е должна на поединецот да му го гарантира правото на живот, слободата, заштита и забрана од мачење, нечовечно или понижувачко однесување или казнување како основни човекови права.²⁴

Во член 28 од законот за полиција се уредени полициските овластувања, а тие се:

- 1) проверка и утврдување на идентитетот на лица и предмети;
- 2) собирање на информации;

²³ Нац И. Улогата на полицијата при превземањето дејствија за обезбедување на докази во казнената постапка, стр.2

²⁴ Мурговски Б.: Материјал од предавања, предмет “Полицијата и човековите права”, тема “Меѓународни и национални стандарди за улогата и структурата на полицијата во демократското општество”

- 3) повикување;
- 4) приведување;
- 5) задржување;
- 6) потрага по лица и предмети;
- 7) пренасочување, насочување или ограничување на движењето на лица и превозни средства на определен простор за нужно потребно време;
- 8) предупредување и наредување;
- 9) привремено одземање на предмети;
- 10) преглед или претрес на определени објекти и простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и вид во определена нивна документација;
- 11) сопирање, преглед или претрес на лица, багаж и превозни средства;
- 12) обезбедување и преглед на местото на настанот;
- 13) примање на пријави;
- 14) јавно распишување награда;
- 15) снимање на јавни места;
- 16) собирање, обработка, анализирање, користење, оценување, пренесување, чување и бришење на податоци, како и обработка на лични податоци под услови и на начин утврдени со овој и посебен закон;
- 17) примена на посебни истражни мерки и прикриени извори на податоци и
- 18) заштита на лица опфатени согласно со прописите за заштита на сведоци.

Законот за кривична постапка во Република Македонија ги предвидува правата и должностите на полициските службеници, а се наведени од член 276 до член 281. Овие права и должности полицијата ги презема применувајќи ги своите овластувања во случај кога има сознание дека постои кривично дело. Полициските службеници се должни да извршат проверки и активности по дознавањето за постоење на кривичното дело, со цел потврдување на истото, вршење проверки за добивање основ за сомневање кон конкретно лице што е услов за преземање на други дејствија. Ако полицијата по дознавањето за

стореното кривично дело започнала со полициските извиди, има должност без одлагање да го извести јавниот обвинител, но сепак известувањето не може да биде секогаш со иста брзина од причина што во одредени случаи полицијата треба првично самата да ги провери информациите, дали навистина постои некаков основ на сомнение дека се работи за кривично дело кое се гони по службена должност. Брзината на известувањето зависи и од тежината на кривичното дело, односно доколку се работи за лесни кривични дела известувањето може да биде и наредниот работен ден, во спротивно ако се работи за тешки кривични дела полицијата го известува надлежниот јавен обвинител веднаш.

2.2.1 Повикување

Повикувањето претставува многу важно полициско овластување, поради тоа што првичните сознанија за стореното кривично дело се прибираат преку обавениот информативен разговор со повиканите лица. Целта на извршениот разговор со повиканото лице е да се приберат информации кои понатаму би можеле да помогнат во расветлувањето на кривичното дело, односно искористување на добиените информации како доказ во понатамошната постапка.

Повикувањето се врши со писмена покана за што се овластени полициските службеници да ја достават на адреса на лицето кое се повикува во надлежната организациона единица заради собирање потребни известувања неопходни за извршување на полициските работи.

Писмената покана содржи: име и презиме на лицето кое се повикува, назив, место и адреса на седиштето на организационата единица на полицијата каде што се повикува лицето, причини за повикувањето, место и време на повикувањето, како и поука за правото на бранител во полициската постапка, како и последиците доколку не се јави на поканата.²⁵ Покрај претходно споменатите податоци кои се утврдени со закон, на поканата треба

²⁵ член 43 Закон за полиција „Службен весник на Република Македонија“ број 114 од 03.11.2006 година.

да има и печат од организационата единица во која се повикува граѓанинот и потпис на полицискиот службеник кој го врши повикувањето.

Писмената покана може да се достави преку редовна пошта или непосредно преку полициски службеник во времето од 06.00 до 22.00 часот. Во случај кога е неопходно и нема простор од одлагање поканата се доставува надвор од претходно споменатото време. Поканата треба да му се достави непосредно на лицето кое се повикува на адресата на која живее или престојува. Полициските службеници се должни при доставувањето на поканата да го утврдат идентитетот на лицето и да му се обратат на лицето кое ја прима поканата на разбирлив јазик. Лицето кое ја прима поканата треба да се потпише на поканата, а доколку не се потпише полицискиот службеник изготвува службена белешка во која наведува дека поканата е доставена, иако не е потпишана од лицето кое ја примило.

Присилно доведување на лицето кое се повикува може да се спроведе кога има судска наредба во случај кога истото очигледно одбегнува да се јави на уредно доставена покана, а при тоа било предупредено на можноста од присилно доведување и тогаш кога своето недоаѓање нема да го оправда.

Откако лицето ќе се јави по поканата или присилно ќе се доведе, а одбило да даде известувања, не смее повторно да се повикува заради истите причини.

Независно дали лицето е повикано или присилно доведено, истото се поучува за неговите правата, како и за околноста дека истото не е лишено од слобода и дека откако ќе даде или одбие да даде известување може да си оди.

Покрај претходно споменатиот начин на писмено повикување исто така полицискиот службеник може да повика лице усно и преку средствата за јавно информирање. Како и во писменото така и при усното повикување полицискиот службеник е должен да му ги соопшти причините за повикувањето. Може лицето кое е усно повикано да се превезе со полициско возило до службените простории каде ќе се обавува информативниот разговор, само доколку повиканото лице се согласи на тоа. Кога е неопходно и заради постоење од опасност од одлагање на повикувањето, лицето може да се повика и преку средствата за јавно информирање. Овој начин на повикување се спроведува

поради безбедност на постапувањето, како и кога поканата се однесува на поголем број лица.

Од извршениот разговор со повиканото лице, полицискиот службеник изготвува службена белешка за извршен разговор со повикано лице.²⁶ Малолетните лица се повикуваат со доставување писмена покана до нивните родители или старатели.²⁷

2.2.2 Приведување

Главниот проблем во законодавството и секојдневниот говор е употребата на поимот приведување, односно истиот се употребува кога полициските службеници лишуваат лица од слобода по издадена писмена судска наредба за приведување, како и кога лицето се лишува од слобода без судски налог. Затоа законот за полиција и законот за кривична постапка прават разлика така што терминот приведување подразбира апсење по издадена судска наредба, додека лишувањето од слобода претставува апсење без судски налог.

Доколку наредбата за приведување не трпи одлагање, истата треба да се изврши во законски определениот временски период од 06.00 до 22.00 часот.

Наредбата за приведување ја издава судот ако се исполнети основите за притвор или пак е ако веќе е донесено решение за притвор. Исто така и во претходно споменатиот случај доколку лицето не дојде откако уредно бил повикан на информативен разговор, а за тоа не го оправдало своето отсуство или очигледно избегнува да ја прими поканата.

Во наредбата се наведуваат: име и презиме на лицето што треба да се приведе, причината, односно основот поради кој се наредува приведувањето, службен печат и потпис од судијата кој го наредува приведувањето.

²⁶ член 43 Закон за полиција „Службен весник на Република Македонија“ број 114 од 03.11.2006 година.

²⁷ Член 12 Правилник за вршење полициски работи „Службен весник на Република Македонија“ број 149 од 10.12.2007 година.

Заради безбедност на полициските службеници и успешно постапување по наредбата за приведување, приведувањето го вршат најмалку двајца полициски службеници. Пред да се започне приведување потребно е да се утврди идентитетот на лицето кое треба да се приведе, а исто така и му се предава наредбата и го повикуваат доброволно да појде со нив. Доколку лицето одбива доброволно да појде, тогаш присилно се приведува. Полициските службеници прават проценки пред спроведувањето на ова овластување и во случај кога се очекува активен отпор, приведувањето го вршат без претходно предавање на наредбата, а доколку лицето им е познато и постои опасност од бегство лицето се приведува без претходно негово легитимирање. Во случај кога лицето пружа отпор полициските службеници употребуваат разумна сила за совладување на неговиот отпор.

Независно од тоа дали лицето пружало отпор или не, полициските службеници задолжително изготвуваат службена белешка за приведено лице.

2.2.3 Лишување од слобода

Лишувањето од слобода без судска наредба се извршува во согласност со законот за кривична постапка, како и со законот за полиција и правилникот за вршење на полициските работи и тоа само во исклучителни случаи.²⁸ Овие правни прописи и овозможуваат на полиција без одлука на суд да лиши од слобода и лице за кое постојат основи на сомневање дека сторило кривично дело за кое се гони по службена должност само ако постои опасност од одлагање, ако постои некоја од причините за притвор согласно законот за кривична постапка, но е должна веднаш, а најдоцна во рок од шест часа од лишувањето од слобода да го изведат лицето пред надлежниот судија на претходната постапка и за тоа да го извести јавниот обвинител. Полицијата составува службена белешка во која ги наведува причините, времето и местото на лишување од слобода, исто така и го известува судијата на претходната

²⁸ Зафировски В. Јанкулоски З. Калајџиев Г. Стојановски Т. (2003) "Полицијата и човековите права" – Прирачник за полиција, Скопје, стр.56.

постапка.²⁹

Лице затечено во извршување на кривично дело е лице кое е забележано при вршење на дејствието на делото, односно лице кое непосредно по сторено кривично дело е затечено под околности кои укажуваат дека го сторило кривично дело.

Значи лишувањето од слобода се презема доколку постои основано сомнение, односно претставува дејствие за да се обезбеди присуство на лицето, а пред тоа мора да се исполнат условите за да се поткрепи врската со која лицето се поврзува за одредено кривично дело. Овие услови се резултат на основана веројатност дека кривичното дело било сторено од страна на конкретна индивидуа која веќе покажала мотив и имала можност за вршење на одредено кривичното дело. Терминот за овој услов е “основано сомнение”.

Лицето лишено од слобода веднаш се запознава со причините за неговото лишување, исто така се поучува за неговите правата веднаш или откако за тоа ќе се создадат услови.

Лишувањето од слобода може да го изврши секој граѓанин доколку затекне лице при вршење кривично дело кое се гони по службена должност, ако има опасност од бегство, по што веднаш ја известува полицијата. Лишувањето од слобода во таков случај трае се до доаѓањето на полициските службеници.

Полициските службеници имаат должност лицето лишено од слобода да го известат за причините за лишувањето како и за неговите права: правото на молчење, правото на бранител и правото да се извести неговото семејство или нему блиску лице. Во случај кога лицето лишено од слобода е под дејство на алкохол, повредено или слично, тогаш информациите за неговите права и причината за лишувањето се даваат кога е тоа најбрзо можно на јазик што го разбира.

Како и при применувањето на претходно споменатите овластувања исто и при лишувањето од слобода, лицето претходно се легитимира, а по правило му се врши преглед заради пронаоѓање предмети погодни за напад и

²⁹ Член 158 Закон за кривична постапка, „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

предмети кои би можеле да послужат како доказен материјал во понатамошната постапка, а сè со цел да спречи нивно криење, отфрлање или уништување. Полициските службеници се овластени да го претресат лицето што треба да се лиши од слобода со цел да се отстрани какво и да е оружје што лицето може да се обиде да го употреби, за да и се спротисти на полицијата или да побегне. Законските прописи ја овластуваат полицијата да го претресе лицето што се лишува од слобода, при тоа без да има посебен налог за претрес.³⁰

2.2.4 Задржување

Задржувањето претставува едно од поекстремните полициски овластувања кога е во прашање слободата на движење. Ова овластување полицијата го спроведува на лице кое претходно е лишено од слобода, за кое постојат основи за сомневање дека сторило кривично дело за кое се гони по службена должност, под услови и на начин утврдени со посебен закон.

Лицето лишено од слобода кое е задржано мора да биде известено за причините за лишувањето од слобода и за задржувањето, како и за делото за кое се товари, ќе се поучи за правото на молчење, правото на информирање на семејството или друго лице по негов избор, правото на бранител и на лекарски преглед. На овие права лицето може да се повика веднаш или во кое било време додека е задржано.³¹

Задолжително во рок од најмногу шест часа лицето лишено од слобода треба да се доведе пред полицискиот службеник за прифат во посебно определените полициски станици. Полицискиот службеник за прифат одлучува дали лицето ќе се задржи според законските причини или ќе биде пуштено на слобода за што ќе изготви посебно пишано образложение.

Во информатичкиот систем на Министерството за внатрешни работи за лицата лишени од слобода се води посебен регистар. Надлежниот јавен

³⁰ Зафировски В. Јанкулоски З. Калајџиев Г. Стојановски Т. (2003) "Полицијата и човековите права" – Прирачник за полиција, Скопје, стр.59

³¹ член 159 Закон за кривична постапка, „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

обвинител треба редовно да врши увид и контрола во овој регистар, исто така ова право на контрола на регистарот го има Народниот правобранител на Република Македонија. За секое лишување од слобода лицето за прифат ја има обврската веднаш да го извести надлежниот јавен обвинител, а кое известување се внесува во записникот за задржување. Во записникот се внесуваат и предметите одземени од лицето лишено од слобода. Задолжително еден примерок од записникот му се доставува на лицето лишено од слобода, како и на јавниот обвинител и полицискиот службеник што го довел.

По наредба на полицискиот службеник за прифат се врши претрес на лицето лишено од слобода при неговото доведување во полициската станица или друго место определено за задржување. Предметите и трагите кои можат да послужат како доказ или кои можат да ја загрозат безбедноста на лицето лишено од слобода или некое друго лице привремено ќе се одземат со потврда.

По потреба ќе се наложи и лекарски преглед на лицето лишено од слобода. Лекарски преглед секогаш ќе се наложи ако лицето се жали на повреда, болка или болест. Службеникот за прифат секогаш ќе праша дали лицето боледува од некаква болест и дали е на некаков медицински третман, односно лекарства.³²

Лицето кое се задржува го има правото во секое време насамо да се советува со адвокат, било да е дење или ноќе. Доколку нема свој адвокат или не може да стапи во контакт со него, лицето лишено од слобода може да побара правна помош од листата на дежурни адвокати. Адвокатот ја има можноста во секое време да дојде да го посети во полициската станица задржаното лице.

Полицијата е должна на задржаното лице кое е странски државјанин да му овозможи контакт со дипломатско-конзуларното претставништво на неговата земја или со друг претставник со дипломатски статус кој ги застапува

³² член 160 Закон за кривична постапка, „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

интересите на неговата земја.

Задржувањето не може да трае подолго 24 часа од моментот на лишување од слобода, по истекот на овој рок задржаното лице мора да биде пуштено на слобода.

Полициските станици треба да имаат посебно уредени простории за задржување на лица. Полицискиот службеникот за прифат за секое задржано лице составува посебен записник во кој се внесуваат податоци за: денот и часот на лишувањето од слобода; причините за лишувањето од слобода; причините за задржувањето; времето кога е поучено за неговите права; знаци на видливи повреди, болест, ментална растроеност и слично; кога е контактирано со семејството, бранителот, лекар, дипломатско-конзуларно претставништво и слично; податоци кој и кога разговарал со него; дали е префрлено во друга полициска станица; ослободување или изведување пред суд и други важни податоци. Задржаното лице се потпишува на записникот, доколку отсуствува потписот на задржаното лице, полицискиот службеник за прифат мора да го образложи тоа.

По завршувањето на задржувањето на задржаното лице му се дава примерок од записникот, односно при негово пуштање на слобода или предавањето на судијата на претходната постапка. Во случај кога лицето е префрлено во друга полициска станица или друго место определено за задржување, се доставува копија од записникот до тамошниот службеник за прифат.

Народниот правобранител на Република Македонија, претставниците на Европскиот комитетот за превенција од тортура или понижувачко однесување или казнување на Советот на Европа, претставниците од Поткомитетот за превенција од тортура и друг вид нечовечко постапување и казнување при Комитетот за спречување на тортурата при Организацијата на Обединетите нации имаат право без дозвола и одобрение да ги посетуваат и без надзор да разговараат со задржаните лица.³³

³³ .член 161 Закон за кривична постапка, „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

Полицискиот службеник може лицето затечено на местото на извршување на кривично дело да го упати кај јавниот обвинител или да го задржи до неговото доаѓање, доколку тоа лице би можело да даде податоци важни за кривичната постапка и доколку е веројатно дека нивното испитување подоцна не би можело да се изврши или би било поврзано со значително одолжување или други тешкотии, при што задржувањето не може да трае подолго од шест часа³⁴.

2.2.5 Потрага по лица и предмети

Една од работните задачи на полицијата е преземањето мерки за пронаоѓање на лица и предмети. Овие мерки можат да бидат во форма на: потерница, распис и објава.

Мерките за потрага се потерница, распис и објава.

Потерница се распишува за лица за кои е издадена наредба во согласност со закон.

Распис се распишува за:

1) лице за кое постојат основи на сомневање дека е сторител на кривично дело или прекршок или за лице кое може да даде известување за сторени кривични дела или прекршоци или за сторителите на такви дела и

2) исчезнати лица.

Објава се распишува за:

1) утврдување на живеалиште или престојувалиште на лице;

2) утврдување на идентитет на лице кое не е во состојба да даде лични податоци за себе или за леш чиј идентитет не може да се утврди и

3) пронаоѓање на предмети во врска со кривично дело или прекршок, како и предмети кои се исчезнати.³⁵

Потрагата претставува наредба со која се бара од полицијата да се ангажира во пронаоѓање на лица и предмети.³⁶

³⁴ Член 50 закон за полиција, „Службен весник на Република Македонија“ број 114 од 03.11.2006 година.

³⁵ член 51 закон за полиција, „Службен весник на Република Македонија“ број 114 од 03.11.2006 година.

³⁶ И.Стојанов, (1996), Мерки и дејствија во преткривичната постапка, Ревиија за криминалистика, криминологија и кривично право, Скопје, стр.341.

Потерница може да се распише кога постои наредба за приведување на лице кое се наоѓа во бегство, и тоа:

1) на осомничениот кој се бара поради основано сомневање дека сторил кривично дело кое се гони по службена должност и за кое според законот може да се изрече казна затвор од три години или потешка казна или

2) обвинетиот против кого е поведена кривична постапка за кривично дело кое се гони по службена должност и за кое според законот може да се изрече казна затвор од три години или потешка казна или

3) осуденото лице кое со правосилна пресуда е осудено на казна затвор.

Органот што ја води постапката ја издава наредбата за распишување потерница. Наредбата се издава во случај на бегство на обвинетиот, односно осудениот од установата во која ја издржува казната без оглед на висината на казната. Наредба издава и раководното лице на установата од каде лицето лишено од слобода побегнало.

Потерницата се распишува и во случај на бегство на обвинетиот, односно осудениот од установата во која е упатен со судски акт во здравствена установа со мерка задолжително психијатриско лекување и чување во здравствена установа. Оваа наредба за распишување потерница ја издава судот по чија наредба лицето е упатено во установата по претходно добиено известување за бегство од установата.

Министерството за внатрешни работи води евиденција за издадените потерници. Податоците за лицата против кои е издадена потерница се бришат од евиденција кога потерницата ќе се отповика.³⁷

Ако се потребни податоци за имот и имотна корист за кои постои сомневање дека се прибавени со кривично дело или за одделни предмети што се во врска со кривичното дело или таквиот имот и имотна корист или предмети што треба да се пронајдат, органот што ја води постапката по службена должност

³⁷член 559 Закон за кривична постапка „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

ќе нареди издавање објава во која ќе се побараат податоците или известувањата да се достават до органот што ја води постапката.³⁸

Објавите Министерството за внатрешни работи ги распишува заради утврдување на идентитет на лица и на непознати лешови чиј идентитет не е познат.

Министерството за внатрешни работи може да објавува и фотографии на трупови и на исчезнати лица, ако постојат основи на сомневање дека со смрт, односно со исчезнување на тие лица дошло поради кривично дело.³⁹

Органот што наредил издавање на потерница, или објава е должен веднаш да ја повлече кога ќе се пронајде бараното лице или имот и имотна корист или предмет, или кога ќе настапи застареност на кривичното гонење или на извршувањето на казната или други причини поради кои потерницата или објавата повеќе не потребна.⁴⁰

Потерница и објава распишува Министерството за внатрешни работи. Заради известување на јавноста за потерницата или објавата можат да се користат средствата за јавно информирање.⁴¹

Министерството за внатрешни работи доколку при вршењето на проверки за пронаоѓање на лице по кое е распишана потерница, добие информации дека лицето се наоѓа во странството, потребно е да побара изјава за екстрадиција од органот што ја издал наредбата за распишување на потерница за да може да распише меѓународна потерница. Исто така ако од извршените проверки се добиени сознанија дека имотот и имотната корист или предметите се наоѓаат во странство, се распишува меѓународна објава кон која се приложува изјава дека во случај на нивно пронаоѓање ќе се побараат

³⁸ член 560 Закон за кривична постапка „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

³⁹ член 561 Закон за кривична постапка „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

⁴⁰ член 562 Закон за кривична постапка „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

⁴¹ член 563 Закон за кривична постапка „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

привремени мерки за замрзнување или конфискација на имот и имотна корист или одземање на предмети.

По барање од странски орган, Министерството за внатрешни работи може да распише потерница и за лице за кое постои сомневање дека се наоѓа во Република Македонија ако во барањето е дадена изјава дека во случај на пронаоѓање на тоа лице ќе се побара екстрадиција.⁴²

2.2.6 Насочување или ограничување на движењето на лица и превозни средства

Ова е едно од овластувањата кое полицијата го спроведува во текот на преткривичната постапка со цел спречување на извршувањето на кривични дела, постоење на сомневање дека е сторено кривично дело кое се гони по службена должност, пронаоѓање и фаќање на лице по кое се трага, откривање и обезбедување на траги и предмети кои можат да послужат како доказ во постапката, случаи на загрозување безбедност од елементарни непогоди и други несреќи, собирање известувања што можат да бидат од корист за успешно водење на постапката.

Полициските службеници насочувањето на движењето на определен простор го вршат само во потребното време. Насочувањето се однесува на лица кои се движат пеш или со превозни средства. Заради извршувањето на задачите од овој вид, полициските службеници упатуваат предупредување или издаваат наредби на јасен разбирлив начин, а за оваа цел можат да се упатуваат известувања преку средствата за јавно информирање. За цело време додека се спроведува оваа мерка полициските службеници се на терен и ја контролираат ситуацијата.

За да се организираат и спроведат овие мерки претходно се изготвува план кој содржи: опис на објектот или просторот, време на извршување на задачите, бројот на полициските службеници кои учествуваат во превземањето на мерките, постапката со пронајдените предмети и сторители, потребни

⁴² член 564 Закон за кривична постапка, „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

материјално-технички средства, заштита и друга опрема, средства за врски, превозни средства и слично, начин на непосредно постапување и раководење, одговорно лице на целокупното постапување, како и други потребни елементи од организационо-функционална или материјално-техничка природа. Примерок од планот благовремено се доставува до седиштето на Министерството за внатрешни работи.

Претпоставениот полициски службеник го одобрува посебниот оперативен план и за негова реализација определува полициски службеници од кои еден се одредува да раководи со постапувањето. Одговорниот полициски службеник со планот непосредно и конкретно ги запознава останатите полициски службеници. Споменатите мерки, зависно од поставените цели и можностите за нивна реализација, можат да се преземат одделно или комбинирани, во вид на оперативно-тактички дејствија: блокада, рација и заседа. Овие оперативни тактички мерки се спроведуваат по утврдена методологија која се применува според барањата на актуелната криминалистичка пракса. Конспиративноста мора да биде на највисоко ниво за да биде ефикасно спроведувањето на оперативно-тактичките дејствија.⁴³

2.2.7. Привремено одземање предмети

Полицијата привремено одзема предмети за кои се сомнева дека потекнуваат од кривично дело, а со цел истите во понатамошната кривична постапка да бидат искористени како материјални докази кои ќе прислужат во докажувањето на постоење на кривично дело како и вина на осомниченото лице. Полицијата привремено ќе одземе предмет:

1) кога околностите укажуваат дека со одреден предмет е сторено кривично дело или прекршок или предметот е наменет за извршување на кривично дело или прекршок;

⁴³ Петровиќ Борислав, (2006), "Вовед во криминалистика", Приштина, Стр.6

2) кога заради заштита на општата безбедност, одземањето на предметот неопходно е потребно;

3) на лице на кое привремено му е ограничена слободата на движење, а поседува или може да употреби предмет за самоповредување, напад или бегство и

4) кој може да послужи како доказ во постапката.

Полицискиот службеник е должен за привремено одземените предмети да изготви потврда за привремено одземен предмет. Во потврдата задолжително се наведуваат обележјата на привремено одземен предмет по кои тој се разликува од другите предмети, како и податоци за лицето од кое е одземен предметот, времето кога е одземен предметот и местото каде што е одземен предметот. Кога од оправдана причина, односно заради својствата на привремено одземен предмет, чувањето во просториите на организационите единици на полицијата не е возможно или е поврзано со значителни тешкотии, привремено одземен предмет може да се смести, чува или обезбеди на соодветен начин и во соодветен простор, до донесување на одлука на надлежен државен орган. Со престанувањето на причините поради кои предметот бил привремено одземен, истиот предмет ќе се врати на лицето од кое е одземен.

Лицето на кое му се одземен предметите се повикува во полиција за да му се вратат, но доколку истото не ги преземе во определениот рок, кој не може да биде пократок од еден месец, Министерството за внатрешни работи може да организира нивна продажба, кога за натамошната постапка не е надлежен судот или орган на државната управа, во случај кога:

1) постои опасност од уништување или значително губење на вредноста на предметот или

2) големи се трошоците за чување и одржување на предметот или постојат други тешкотии.

2.2.8. Преглед или претрес на определени објекти и простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и увид во определена нивна документација

Во присуство на одговорното лице полицискиот службеник е должен да изврши преглед или претрес на определени објекти, простории на државни органи институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и да изврши увид во определена нивна документација, заради:

- 1) пронаоѓање и фаќање на лице затекнато во извршување на кривично дело кое се дало во бегство;
- 2) пронаоѓање и фаќање на лице кое при приведување се дало во бегство;
- 3) пронаоѓање и фаќање на лице за кое е распишана потерница согласно со закон;
- 4) постапување по пријава за присуство на експлозивни направи или друга опасност и
- 5) заради обезбедување на документација за успешно водење на кривичната постапка.

Полицијата може да го испразни просторот или објектот, да забрани пристап, да изврши преглед и времено да го ограничи движењето во него и неговата непосредна близина, ако постои опасност од загрозување на животот на луѓето или имотот од поголеми размери или заради потреба од поголема безбедност на определени личности кои се обезбедуваат.

Полицијата може да изврши против терористички преглед на простории и објекти, заради општа сигурност на луѓето и имотот, како и заради безбедност на јавни собири и приредби.⁴⁴

⁴⁴ член 60 Закон за полиција Службен весник на Република Македонија“ број 114 од 03.11.2006 година.

2.2.9. Сопирање, легитимирање и преглед или претрес на лице, превозни средства и багаж

Во случај кога постојат сознанија дека е можно да се пронајдат траги на кривично дело или предмети што можат да послужат како доказ, полициските службеници се овластени да извршат: сопирање, легитимирање, преглед или претрес на лице, превозното средство и багажот кој лицето го носи со себе. Прегледот на лице подразбира увид и проверка на облеката и обувките, додека кај преглед на превозни средства, се смета преглед на сите отворени и затворени простори и места во превозното средство и багажот кој се превезува.

Прегледот на лице задолжително го врши лице од ист пол, само во исклучителни ситуации кога тоа е неопходно, итно, преглед може да изврши полициски службеник од различен пол, заради одземање на оружје или предмет подобен за напад или самоповредување. Прегледот може да се изврши со помош на технички средства или службено куче, за што се овластени полициските службеници.

На лице место со цел обезбедување на судска наредба за претрес, може да се задржи не подолго од 6 часа, лицето кое се прегледува, за кое постојат основи на сомневање дека кај себе, во превозното средство или во багажот кој го носи со себе, поседува оружје или предмети кои можат да послужат како доказ во кривичната постапка.

По обезбедување на наредбата за претрес од ставот 6 на овој член, полицискиот службеник е овластен да употреби разумна сила како крајно средство, ако е тоа нужно за да изврши претрес на лицето или насилно да го отвори затвореното превозно средство или багажот кој лицето го носи со себе, а одбива доброволно да го отвори.⁴⁵

⁴⁵ чл. 61 од Законот за полиција Службен весник на Република Македонија“ број 114 од 03.11.2006 година.

2.2.10. Вршење на увид на местото на настанот

Полицијата по дознавањето дека е извршено кривично дело или настан поради што треба да се излезе на лице местото на настанот за да изврши увид, претходно ќе преземе мерки за обезбедување на местот на настанот. Местото на настанот на кое што треба да се врши увид претставува место каде е сторено кривичното дело.

Во пракса увидот на лице место го вршат полициските службеници без присуство, а по овластување на јавен обвинител кој што треба задолжително да биде известен при постоењето на потешки кривични дела. Од досегашната пракса јавниот обвинител на вршењето на увидот на лице место е присутен во случаи кога има смртни последици или настани во кои се предизвикани тешки телесни повреди и материјална штета од поголеми размери.

Врз основа на извршениот увид на лице место од страна на полициските службеници се составува записник. Во прилог на записникот за извршен увид на местото на настанот се приложува документација доколку е извршено: мерење, снимање, цртање, скицирање, фотографирање или се изготвени посебни планови.

Записникот иако би требало да се состави рачно на лице место, сепак полициските службеници тоа го прават во електронска форма по завршувањето на увидот во службените просотории, бидејќи на записникот треба да се потпише само полицискиот службеник кој раководи со увидот, односно кој што го изготвува записникот.

Во ситуација кога на увидот на местото на настанот е присутен јавен обвинител, тој го изготвува записникот, додека полицискиот службеник од криминалистичката полиција кој учествува на увидот задолжително изготвува службена белешка во која го наведува се она кое што речиси треба да го содржи записникот, како и добиените информации од непосредно обавените разговори на лице место со лица сведоци во врска со настанот.

2.2.11 Земање отпечатоци, примерок за ДНК анализа и фотографирање

Одделот за криминалистичка техника во Министерството за внатрешни работи по поднесено барање од страна на полицискиот службеник од криминалистичката полиција: го фотографира осомничениот, зема отпечатоци од папиларните линии од прстите и дланките, зема биолошки материјал за ДНК анализа. Земените отпечатоци од папиларни линии и биолошкиот материјал за ДНК анализа се внесува во збирката на податоци на Министерството за внатрешни работи која е централна. Тие служат за вршење на споредба со трагите од папиларни линии и трагите од биолошко потекло кои се пронајдени и подигнати при вршење увид на место каде е извршено кривичното дело. За да се селектираат пронајдените траги од лице местото потребно да се направи споредба со лица, пред се со оштетените за кои постои веројатност дека можеле да дојдат во допир со тие предмети.

2.2.12 Препознавање на лица

Во новиот модел на кривичната постапка препознавањето на лица, полициските службеници задолжително го вршат во присуство на јавен обвинител. Претходно сведокот врши опис на осомниченото лице, кој што опис влегува во записникот. Осомничениот има право на бранител за време на препознавањето. Ако осомничениот и е познат и достапен на полицијата, сведоците може да извршат препознавање на следниве методи:

- а) со смотра;
- б) со групна идентификација;
- в) со видеофилм и
- г) со соочување.

За да се спроведе препознавањето со смотра потребно е да се обезбедат лица кои имаат сличен изглед како и осомничениот, за да биде правично постапката. Смотрата треба да биде фотографирана или да се сними со видео камера.⁴⁶

⁴⁶ чл.278 од ЗКП „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

2.2.13. Примање на кривична пријава

Кривичните дела најчесто се пријавуваат од страна на оштетените, за што од страна на полициските службеници се изготвува записник. Кривичните пријави можат да бидат поднесени и од страна на лица сведоци како и од било кој друг граѓанин.

Кривичните пријави можат да бидат во усна или писмена форма, без разлика на кој начин се пријавени, полициските службеници се должни да постапуваат по истите. Писмените пријави се доставуваат до организационите единици на Министерството за внатрешни работи. Усните пријави можат да бидат примени во полициските станици, но и надвор од нив. По примањето на усната пријава во службените простории полицискиот службеник составува записник за примање пријава. Во записникот се наведуваат:

- време и место на прием, назив на организационата единица на полицијата во која е примена пријавата, име и презиме на полицискиот службеник кој ја примил и на записничарот кој ги внесува податоците;
- лични податоци за подносителот на пријавата;
- констатација дека подносителот на пријавата е предупреден за последиците од лажно пријавување;
- опис на настанот;
- исказ на лицето кое ја поднело пријавата, за неговото основано сомневање дека лицето против кое е поднесена пријавата е сторител на казниво дело или дека истото е соучесник во негово извршување; за фактите на кои го заснова основаното сомневање; личниот опис, личните и други податоци за лицето, како и податоци за местото каде лицето може да се пронајде;
- податоци за доказите со кои се потврдува веродостојноста на изјавата на подносителот на пријавата, односно ако станува збор за материјални докази се наведуваат предметите, трагите или другите материјални докази, а ако тоа се искази на сведоци се наведуваат нивните лични податоци;
- констатација дали подносителот на пријавата е оштетен или не;

- попис и опис на украдените или оштетените предмети, поединечно и детално, како и приближна висина на сторената штета и

- изјава со која подносителот на пријавата кој е оштетен со стореното казниво дело се поучува за неговото право за поведување на постапката за остварување на имотно-правно барање.

Составениот записник полицискиот службеник е должен да му го прочита на пријавителот кој може да побара дополнување со што се внесуваат неговите забелешки. Откако ќе биде изготвен записникот се потпишуваат полицискиот службеник и пријавителот. Во случај пријавувањето да е надвор од службените простории од страна на полицискиот службеник се изготвува службена белешка за примена пријава за сторено кривично дело. Службена белешка се изготвува и кога е пријавено кривично дело преку телефон или други средства за комуникација.

Доколку примената кривична пријава и од известувањето на настанот се оцени дека сеуште не постојат основи на сомневање дека е извршено кривично дело, полицискиот службеник ќе преземе мерки за разјаснување на фактичката состојба, при тоа водејќи сметка да не се наштети на честа и угледот на лицето за кое се собираат известувањата.⁴⁷

Полицискиот службеник по примањето на кривичната пријава е должен да ги преземе потребните мерки при тоа применувајќи ги своите овластувања, по што може да се утврди дека пријавениот настан не претставува казнено дело или пак се констатира дека се работи за кривично дело кое се гони по приватна тужба. Во ваков случај полицискиот службеник е должен веднаш да го извести пријавителот односно оштетениот.

2.2.14. Поднесување на кривична пријава

Како што веќе беше спомнато по примањето на кривичната пријава полициските службеници се должни да постапуваат по неа со цел прибирање

⁴⁷ член 165 правилник за вршење на работите на министерството за внатрешни работи Службен весник на Р.М. 19/95

сознанија и докази во врска со настанот. Врз основа на преземените мерки за пријавеното кривично дело кое се гони по службена должност, кое е извршено од страна на непознат сторител, полициските службеници поднесуваат кривична пријава против непознат сторител до надлежниот јавен обвинител. Во прилог на оваа кривична пријава се доставува записникот за примање пријава или пак записникот за извршен увид на местото на настанот, како и друга документација која може да даде појаснување во врска со настанот.

Доколку од извршените проверки се докаже постоењето на кривично дело кое се гони по службена должност и се соберат доволно докази за докажување на вината на одредено лице, до јавното обвинителство се поднесува кривична пријава против осомничениот. Во прилог на оваа кривична пријава се поднесуваат сите докази, односно целокупната документација која го докажуваа постоењето на кривичното дело и вината на осомничениот. Тука спаѓаат: предмети, скици, фотографии, прибавени извештаи, списи за преземените мерки и дејствија, службени белешки и други материјали кои можат да бидат корисни за успешно водење на постапката. По поднесувањето на кривичната пријава полициските службеници можат да направат дополнително на пријавата, кога ќе се добиат нови факти, докази или траги на кривичното дело.

2.3.Посебни истражни мерки

Посебните истражни мерки со кои битно се навлегува во приватноста може да се определат само тогаш кога е веројатно дека ќе се обезбедат податоци и докази неопходни за успешно водење на кривичната постапка, кои на друг начин не можат да се соберат. Каталогот на мерките за кривичните истраги е таксативно набележан во законот за кривична постапка и не може да се менува со друг закон или подзаконски акт.⁴⁸

Во новиот ЗКП се наведени 12 посебни истражни мерки а тие се :

⁴⁸ истражна постапка –прирачник за практичари Калајџиев Бужаровска стр.31

- следење и снимање на телефонските и електронски комуникации;
- следење и снимање во дом, затворен или заграден простор;
- тајно следење и снимање на лица и предмети со технички средства;
- таен увид и пребарување во компјутерски систем;
- автоматско пребарување и споредување на личните податоци;
- увид во остварени телефонски и други електронски комуникации,
- симулиран откуп на предмети;
- симулирано давање и примање поткуп;
- контролирана испорака и превоз на лица и предмети;
- користење на лица со прикриен идентитет;
- отворање банкарска сметка, и
- симулирано регистрирање на правни лица.

Посебните истражни мерки може да се определат само за кривични дела за кои е пропишана казна затвор од најмалку четири години, а за кои постои основано сомневање дека се извршени од страна на организирана група, банда или друго злосторничко здружение, како и за некои таксативно наведени кривични дела од Кривичниот законик.⁴⁹

Јавниот обвинител е должен да му го образложи барањето за примена на посебните истражни мерки на судијата на претходна постапка, доколку длабоко зе навлегува во приватноста на лицата, по што судијата на претходна постапка со писмена наредба ги определува мерките, исто така со писмена наредба другите мерки ги определува јавниот обвинител.

⁴⁹ Јовчевски Ј. Калајџиев Г. и др., (2009), “Специјалните истражни мерки во кривичното законодавство на РМ”, МРКПК, бр. 2 стр. 155.

Како доказ во кривичната постапка можат да се искористат: податоците, известувањата, документите и предметите прибавени со примена на посебните истражни мерки, под услови и на начин утврдени во законот за кривична постапка.

ГЛАВА III

3. Полицијата и Јавното Обвинителство

3.1. Функција и должности на Јавниот Обвинител

Јавниот обвинител е субјект во кривичната постапка кој ги застапува интересите на граѓаните оштетени од извршувањето на кривични дела кои се гонат по службена должност. Своите работни задачи ги извршува самостојно согласно Уставот и законите на Република Македонија, како и согласно меѓународно ратификуваните договори. Почитувајќи ја правната регулатива јавниот обвинител има обврска функцијата да ја врши законито, непристрасно и објективно, да ги почитува и заштитува слободите и правата на човекот и граѓанинот и правата на другите правни субјекти. Исто така од негова страна е потребно континуирано залагање за поефикасно функционирање кривичноправниот систем. Негово право и должност е:

- да ги насочува дејствијата на органите надлежни за откривање и пријавување на кривичните дела и нивните сторители;

- да предлага или да издава наредби за примена на посебни истражни мерки под услови и на начин определени со овој закон;

- да донесува наредба и да спроведува истражна постапка;

- да пронаоѓа и обезбедува докази, под услови и на начин определени со овој закон;

- да предлага привремени мерки за обезбедување на имот или предмети прибавени со извршување на кривично дело или заради извршување на мерката конфискација;

- да одлучува за одлагање на кривичното гонење под услови и на начин определен со овој закон,

- да предлага издавање на казнен налог под услови определени со овој закон;

- да преговара и да се спогодува со обвинетиот за признавање на вина, на начин и под услови определени со овој закон;

- да одлучува по приговор, кога тоа е определено со закон;

-да поднесува и застапува обвиненија пред надлежниот суд;
-да поднесува жалби против неправосилни судски одлуки и вонредни
прави лекови против правосилни судски одлуки;
-да презема и други дејствија утврдени со законот за кривична
постапка.⁵⁰

За да ја оствари работната цел на јавниот обвинител на располагање му
е правосудната полиција, во која влегуваат: организационите единици на МВР,
Финансиската полиција и Царинската управа, кои што согласно законски
утврдениот делокруг на работи преземат мерки и активности за откривање на
кривичните дела и нивните сторители, обезбедување на докази за кривичните
дела и преземање на други мерки за непречено водење на кривичната
постапка и припадици на правосудната полиција во истражните центри на
Јавното обвинителство.

Начелно, јавниот обвинител при работењето треба да се залага за
еднаквост на граѓаните во применување на законот, да не се прават поделби
на полова разлика, раса, боја на кожа, националното и социјалното потекло,
политичкото и верското уверување и имотната и општествената положба.
Не смее да дозволи некој да влијае над него, со што било предизвикало
пристрасност, и би се нарушила неговата самостојност при работењето.
Функцијата на јавниот обвинител не треба да биде сфатена само во гонењето
на извршителот, односно за докажување на вината на обвинетиот во
постапката. Пред се како државен орган потребно е да се залага за
утврдување на вистината и за донесување правилна одлука. Тој може да
застане од страна на обвинетиот на тој начин што ќе поднесе жалба против
пресудата во корист на обвинетиот, со што ќе докаже дека неговата функција
не е само гонењето. Во самиот процес потребно е објективно да ја врши
својата функција, така што ќе ги испитува и утврдува фактите кои се против
обвинетиот како и оние кои се во корист на обвинетиот.

Во рамките на неговите процесни овластувања спаѓа и присуството
на јавниот обвинител на седници на жалбениот суд, учествување во

⁵⁰ Член 39 од ЗКП, „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

постапката за пренесување на месна надлежност, а како единствено овластен орган за заштита на законитоста овластен е да поднесува барање за заштита на законитоста во корист на обвинетиот односно осудениот и во случај кога со пресудата може само да се утврди повреда на законот.⁵¹

Како државен орган, јавниот обвинител учествува и во низа т.н. неправни кривични постапки, како што се постапката за екстрадиција, постапката за примена на мерките за безбедност, постапката за бришење на осудата итн.⁵²

Како што беше погоре споменато вршењето на функцијата за гонење и откривање на кривичните дела ја врши со помош на правосудната полиција. Нивна заедничка цел е пронаоѓање на сторителот и собирање траги и предмети кои можат да се користат како докази во понатамошната постапка против сторителот.

Јавниот обвинител ја има улогата како раководител на истрагата, поради тоа потребно е да го следи работењето на полицијата и другите државни органи при преземањето дејствија во предистражната постапка. Пред сè се мисли на чинот на прибирање на доказите кои потребно е да бидат прибавени согласно законските овластувања и норми. Добиените докази на начин надвор од законската регулатива и повредувајќи ги правата и слободите на граѓанинот не се од полза за јавниот обвинител во понатамошната кривична постапка. Во случај на воочени недоследности во работењето, пречекорување на службените овластувања и повреда на принципите на работата, употреба на огнено оружје и слично, јавниот обвинител може да преземе законски определени мерки.⁵³ На овој начин се докажува залагањето на јавниот обвинител за заштита на уставноста и законитоста.

⁵¹ член 406, ст .3 и член 408, ст .1, ЗКП, „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

⁵² Матовски Н., Лажетиќ-Бужаровска Г., Калајџиев Г., (2011) “Кривично процесно право” (Второ изменето и дополнително издание), Скопје, стр 109-110

⁵³ член 35, Закон за јавно обвинителство „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 12.12.2007 година.

Во борбата против организираниот криминал во државата, кој има карактеристики на транснационален криминалитет, Јавното обвинителство на Р. Македонија согласно законските овластувања и меѓународните договори, може да соработува со јавни обвинителства од други држави. Оваа борба против организираниот криминал и потешките форми на кривични дела може да се остварува преку непосредна размена на податоци, непосредна соработка, едукација, специјализација на кадри и други форми на соработка.

3.2. Постапување на јавното обвинителство по кривичните пријави

Јавното обвинителство е должно да постапува по сите кривични пријави доставени до него, независно дали тие се од државна институција, правно лице или граѓанин. Голем дел од поднесените кривични пријави се неистинити или пак немаат елементи на кривично дело кое се гони по службена должност. Не само по писмено пријавените кривични пријави, Јавното обвинителство постапува и по кривичните пријави кои ги добива усно, односно по допрен глас.

3.2.1. Проверка на кривичната пријава

Познато е дека полицијата како и другите органи надлежни за откривање на кривичните дела доставуваат кривични пријави до јавното обвинителство. Во новиот модел на кривичната постапка на јавниот обвинител му се дадени законски можности за проверка на наводите во кривичната пријава, во текот на предистражната постапка.

Проверките јавниот обвинител најчесто ги врши преку полицијата или други органи надлежни за откривање на кривични дела, т.е. правосудната полиција. За да започнат со ваквите проверки службените лица од правосудната полиција претходно мора да добијат наредба од јавниот обвинител, кој во наредбата дава насоки на кој начин да се извршат проверките. Исто така при вршењето на овие дејствија на службените лица може да присуствува и јавниот обвинител. Правосудната полиција податоците

од извршените проверки на јавниот обвинител му ги доставува најдоцна во рок од 30 дена од приемот на наредбата. Кога се работи за тешки кривични дела, кои се извршени од повеќе лица или од организирана криминална група. Споменатиот рок на доставување на податоците од извршените проверки може да биде надминат, а за тоа ќе се побара согласност од јавниот обвинител.

Јавниот обвинител проверките од пријавените кривични дела може да ги изврши лично, преку непосреден разговор најпрво обавен со пријавителот, а потоа и со други лица кои би можеле да ги потврдат или негираат наводите во кривичната пријава. Овие лица можат да бидат искористени и како сведоци во понатамошната кривична постапка. Претходно јавниот обвинител ги известува за причините лицата кои ги повикува на разговор за појаснување на кривичната пријава, а за известувањата добиени од извршениот разговор составува записник.

При испитување на сведоци во претходна постапка, предвидена е можноста за снимање на испитувањето на сведокот.⁵⁴ Во случај кога се работи за испитување на лице на возраст помало од 16 години снимањето на разговорот е задолжителен, како и во случај кога постои опасност дека сведокот за настанот може да не присуствува на главната расправа.

Во предистражаната постапка како и пријавителот и сведоците, јавниот обвинител има право да го повика и осомниченото лице. При неговото испитување може да се направи визуелно-тонско снимање. Од снимениот разговор се прават три снимки, една за јавниот обвинител, една за осомничениот и една запечатена се предава на судијата на претходна постапка.⁵⁵ Независно дали се врши снимање на разговорот, јавниот обвинител е должен да изработи писмен препис кој се приложува во списите на предметот.

⁵⁴ член 225 од ЗКП „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

⁵⁵ член 285 од ЗКП „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

Во случај кога постои опасност од одлагање, во постапка предвидена со закон, јавниот обвинител може наводите во кривичната пријава да ги провери и со преземање на истражни дејствија, односно може да предложи и преземање на мерки за пронаоѓање лица и предмети – претрес и привремено обезбедување и одземање на предмети или имот, а може да спроведи и доказни средства – да обезбеди исказ на обвинет, искази на сведоци, да нареди увид и реконструкција, како и вештачење. Исто така во овој стадиум на постапката, согласно законските одредби, јавниот обвинител може да определи и преземање на посебни истражни мерки.

Траењето на предистражната постапка е временски лимитирано. Јавниот обвинител е должен во рок од 3 месеци, од денот на приемот на кривичната пријава, да одлучи по истата. Во спротивно, тој е должен веднаш писмено да го извести повисокиот јавен обвинител и подносителот на кривичната пријава. Во известувањето до повисокиот јавен обвинител, тој е должен да даде и причини за ваквото неодлучување по поднесената кривична пријава.⁵⁶

3.2.2. Отфрлање на кривичната пријава

Во случај кога пријавеното дело не претставува кривично дело кое се гони по службена должност, ако настапила застареност на кривичното дело или делото е опфатено со амнестија или помилување, ако постојат други околности што го исклучуваат гонењето или ако не постои основано сомневање дека пријавениот го сторил кривичното дело, јавниот обвинител ќе ја отфрли кривичната пријава и при тоа ќе изготви решение.⁵⁷ Задолжително таквото решение му се доставува на оштетениот кој во рок од осум дена може да поднесе жалба до непосредно повисокиот јавен обвинител. По оваа жалба потребно е јавниот обвинител да донесе одлука најмногу за триесет дена по приемот. Жалбата треба да биде доставена на време, по што повисокиот јавен обвинител може да го потврди решението за отфрлање на кривичната пријава

⁵⁶ Тромбева Мери “Улогата и постапувањето на јавниот обвинител во предистражната постапка стр.5

⁵⁷ член 288 од ЗКП „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 06.12.2010 година.

или може жалбата да ја уважи и да го задолжи понискиот јавен обвинител да ја продолжи постапката. Значи во новиот модел на кривичната постапка во овој дел се прави измена со напуштањето на супсидијарен судија.

Со овие измени во кривичната постапка на јавниот обвинител не може да му се изврши судска контрола врз донесените решенија за отфрлање на кривичните пријави, односно му се дава судско овластување, тој да одлучува по жалбите од оштетените. Исто така во овој модел на кривичната постапка не дозволиво е оштетениот да биде тужител, кога веќе јавниот обвинител одлучува за спроведување на истражна постапка и раководи со истата.

Јавниот обвинител по поднесената кривична пријава може да не покрене постапка, кога за кривичното дело е предвидена казна затвор под три години или парична казна, ако осомничениот се покае и преземал мерки за спречување на штетните последици или ја надоместил материјалната штета. Исто така одлука за не продолжување на постапката јавниот обвинител може да донесе во случај кога во Кривичниот законик е предвидена можност сторителот на кривичното дело судот да биде ослободен од казна, тогаш јавниот обвинител ќе оцени дека пресудата без кривична санкција не е потребна. Кога осомничениот е член на организирана група, банда или друго злосторничко здружение, доброволно соработува, а таквата соработка и изјава на тоа лице е од суштинско значење за кривичната постапка, тогаш таа постапка против тоа лице може да биде запрена.

3.2.3. Поведување истражна постапка

Во случај кога јавниот обвинител ќе оцени дека постои основано сомневање дека определено лице сторило кривично дело за кое се гони по службена должност или по предлог, ќе донесе наредба за спроведување на истражна постапка. Во текот на истражната постапка треба да собере докази и податоци кои му се потребни да одлучи дали ќе поднесе обвинение или ќе се откаже од кривичното гонење.

Како што е веќе наведено, истражната постапка започнува со донесување на наредба за нејзино поведување, од страна на јавниот обвинител и истата се поведува против определено лице, при постоење на основано сомнение за сторено кривично дело за кое се гони по службена должност. Со тоа што јавниот обвинител активно се вклучува во истражната постапка, неговата улога сосема се разликува од онаа која ја имаше истражниот судија како раководител на истрагата. Со новите законски решенија кои се нудат во ЗКП, истражната постапка се деформализира, и јавниот обвинител во текот на истражната постапка, собира докази и податоци кои му се потребни за да може да одлучи дали ќе поднесе обвинителен акт, или ќе се откаже од кривичното гонење.⁵⁸

Во текот на истрагата, бранителот може да му дава предлози на јавниот обвинител за преземање на определени истражни дејствија заради собирање на докази и може да презема дејствија заради пронаоѓање и собирање докази во корист на одбраната.⁵⁹

Државните органи и други институции се должни по барање на бранителот во рок од 30 дена да му ги достават податоците кои бранителот ги бара во врска со истражните дејствија за предметот кој го застапува. Доколку не му се обезбедат бараните информации од овие органи, бранителот може да му се обрати на судијата на претходна постапка кој издава наредба за доставување на бараните податоци. Јавниот обвинител по завршувањето на истрагата го известува осомничениот и неговиот бранител за доказите со кои располага, исто така треба да му ги каже и доказите кои ги дознал, а кои се во прилог на одбраната. Осомничениот и неговиот бранител во рок од 15 дена можат да поднесат докази кои се во корист на одбраната.

Воведувањето на доказно рочиште претставува, исто така, значајна новина во истражната постапка. За одржување на доказно рочиште, по поднесено барање на странките, донесува решение судијата на претходната

⁵⁸ Гордан Калаџиџев – “Позначајни концепциски разлики во реформата на истрагата во Хрватска и Македонија”

⁵⁹ Гордан Калаџиџев, Драган Тумановски и Дивна Илиќ - Проект “Казнено правна реформа и почитувањето на човековите права во РМ”, Истражување“

постапка и тоа може да се одржи само доколку е веројатно дека сведокот поради болест или смрт нема да може да се сослуша на главната расправа, ако е потребно вештачење врз лице или предмети чија состојба е подложна на неизбежни промени или заради препознавање, ако причини на итност не дозволуваат одлагање до главната расправа. Доказното рочиште го спроведува судијата на претходната постапка и доказите кои се изведени на доказното рочиште може да бидат употребени на главната расправа, но само против оној обвинет чиј бранител бил присутен во текот на доказното рочиште, освен во случаи кога осомничениот изречно се откажал од правото на бранител.⁶⁰

3.3. Односот помеѓу јавниот обвинител и полицијата во новиот ЗКП

Подобрената соработка помеѓу полицијата и јавниот обвинител е основен белег на истрага во новиот модел на кривичната постапка. Јавниот обвинител е тој кој што раководи со целокупната истражна постапка, поради тоа полицијата, како и другите органи кои можат да помогнат во расветлувањето на делата се должни навремено да го информираат јавниот обвинител за преземените мерки. Имајќи ја во предвид праксата дека во најголемиот дел кривичните дела се пријавуваат во полиција, истата во новата истражна постапка е должна да го извести јавниот обвинител доколку постои основи на сомневање дека е сторено кривично дело кое се гони по службена должност. Во случај кога е извршено кривично дело за кое е предвидена затворска казна најмалку 4 години, полицијата итно без одлагање мора да го извести јавниот обвинител усно, а потоа и официјално така што ќе изготви писмено известување.

Полиција согласно законски утврдениот делокруг на работи презема мерки и активности за откривање на кривичните дела и нивните сторители, обезбедување на докази за кривичните дела и преземање на други мерки за непречено водење на кривичната постапка.

⁶⁰ Тромбева Мери “Улогата и постапувањето на јавниот обвинител во предистражната постапка”, стр.8

Јавниот обвинител во текот на истрагата и издава наредби за постапување на полицијата која е должна да постапи по наредбите и во рок од 30 дена од приемот на наредбата да го извести преземените мерки. Јавниот обвинител може рокот за известување да го продолжи за најмногу 30 дена во случај на сложени случаи, на тешки кривични дела сторени од криминална група или од повеќе лица. Полицијата треба континуирано да презема истражни дејствија, без оглед на тоа дали претходно има добиено наредба и насоки за постапување и за добиените резултати од полициските извиди е должна да го информира јавниот обвинител. Врв на соработката на полицијата и обвинителството во новиот модел на кривичната постапка треба да биде функционирањето на истражните центри каде работните задачи заеднички ќе ги извршуваат вработени од двете институции, како и од други институции кои се дел од таканаречената “правосудна полиција” во новиот закон за кривична постапка.

Констатација е дека во новиот модел на кривичната постапка јавниот обвинител е хиерархиски е надреден над полицијата во делот на целата постапка, па дури и во предистражната постапка. Јавниот обвинител во постапката ја користи полицијата како алатка во работата за гонење, пронаоѓање, обезбедување на докази и откривање на сторителите на кривични дела. Полицијата е во подредена улога во однос на јавниот обвинител, имајќи во предвид дека е должна да постапува по наредбите и насоките на јавниот обвинител, од кого е контролирана при применувањето на полициските овластувања и преземањето мерки.

Општа констатација е дека односот помеѓу овие институции треба да биде објективен во склад со законските решенија во кои јавниот обвинител има раководна улога во кривичната постапка и треба да постои добра организација, тимска работа, коректност во постапувањето како и контрола и анализа на секоја преземена мерка од страна на полицијата, а исто така и полицијата ќе се ослонува во работата на насоките и наредбите што ги дава

јавниот обвинител со што ќе се избегне секаква злоупотреба на овластувањата, и ќе се добие во квалитетот во постапките.⁶¹

Полицијата покрај то што го известува јавниот обвинител за добиените информации и докази во врска со кривичното дело, го известува и во случај кога осомничениот е лишен од слобода или е задржан во просториите на организационите единици на Министерството за внатрешни работи. Во прилог на известувањето за дознавањето и преземени мерки на јавниот обвинител му се доставува и записник. Полицијата навремено ќе го извести јавниот обвинител за потреба за добивање на налог за претрес од страна на судијата за претходната постапка, поднесувајќи барање во кое ја образложува оправданоста за вршењето на претресот. Се наведуваат сите податоци кои укажуваат дека претресот е неопходен за пронаоѓање на сторителот на кривичното дело или предмети и траги релевантни за кривичната постапка, за кои се претпоставува дека се наоѓаат на тој одреден простор или кај определено лице.

Полицијата оценува дали да го извести јавниот обвинител надвор од неговото работно време во случај кога привремено одзема предмети кои би можеле да потекнуваат од кривично дело.⁶²

3.4. Полицијата во истражните центри на јавното обвинителство

Како што веќе беше спомнато односите помеѓу јавното обвинителство и полицијата и формирање на правосудната полиција и истражни центри на јавното обвинителство се голема новина во претходната постапка. Со формирањето на истражните центри ќе се овозможи поголема координација на службените лица кои ќе бидат дел од нив. Во новиот модел на кривичната постапка предвидено е овие истражни центри да бидат формирани на подрачјата на едно или повеќе јавни обвинителства. На тој начин подобро би

⁶¹ прирачник за законот за кривична постапка, Министерство за внатрешни работи-Биро за јавна безбедност, центар за обука, стр.17

⁶² Академија за судии и јавни обвинители, Прирачник за обучувачи-Предистражна постапка, Модул 1, 2012 г, стр.9.

се остваривала основната цел, односно откривање на кривичните дела и гонење на сторителите.

Во истражните центри, во тимот на јавниот обвинител предвидено е да има криминалистички инспектори, како и припадници од органите кои се дел од правосудната полиција. Влезот на вработените во овие истражни центри е по претходно распишан интерен оглас од страна на јавниот обвинител кој ќе го бира својот тим. Истите ќе бидат под функционална подреденост на јавниот обвинител. Тие се должни да работат под негова контрола и надзор, да ги извршуваат наредбите на јавниот обвинител и да работат согласно неговите насоки и упатства.

Лично мое мислење како припадник на криминалистичката полиција, овие истражни центри би требало да бидат формирани во секое Основно јавно обвинителство со зголемена надлежност и еден во Основното јавно обвинителство за гонење на кривични дела од областа на организираниот криминалитет и корупција. Секојдневната вербална комуникација во која ќе се разменуваат информации за кривичните дела помеѓу вработените во истражните центри ќе придонесе за поголема ефикасност. Од друга страна би се намалила писмената комуникација, која во пракса кај вработените го одзема најголем дел од времето.

Во ваквиот начин на функционирање на јавниот обвинител ќе му биде поедноставно да оцени какви докази му се потребни кои понатаму би ги употребил во прилог на обвинението, како и нивно презентирање на главната расправа.

Заради прецизирање на бројот на полициски службеници кои би биле потребни во истражните центри потребно е да се донесе подзаконски акт кој би го уредил ова прашање. Потребно е да се направи детална анализа, а во предвид би требало да бидат земени постојните состојби и потреби по региони, раководејќи се од бројот на предметите во работа во Јавните обвинителства. Исто така потребно е да се остави праксата да покаже колку човечки ресурси и од кои институции се потребни во истражните центри, во зависност од обемот на работа.⁶³ Во истражните центри не би требало да се ограничи

⁶³ Витларов Тодор - "Новата улога на јавниот обвинител во казнената постапка" стр. 83

самоиницијативноста на полициските службеници кои ќе бидат дел од нив, иако јавниот обвинител ќе раководи со истрагата, сепак искуството на полициските службеници во делот на криминалистичките истраги е далеку поголемо од она на јавниот обвинител.

3.5. Раководење на јавниот обвинител со полицијата

Јавниот обвинител мора да ја надгледува работата на полицијата, особено кога е во прашање почитување на правата на обвинетиот. Јавните обвинители се овластени и во сите други случаи на полицијата да и издаваат посебни инструкции за работа, односно да ја надгледуваат и контролираат работата на полицијата.⁶⁴ Од друга страна полицијата е должна да постапува по наредбите и насоките дадени од јавниот обвинител.

На овој начин доделените улоги во новиот модел на кривичната постапка на полицијата не и се дозволува да се најде во надредена позиција во однос на јавниот обвинител, поради тоа што е обврзана навремено го известува јавниот обвинител за сите преземени дејствија во врска со кривичното дело, од друга страна пак јавниот обвинител во претходната постапка не е повеќе пасивен субјект.

Во новиот модел на кривичната постапка улогата на јавниот обвинител се зајакнува, со тоа што му е дадено правото да иницира поведување на дисциплинска постапка, за дисциплинска одговорност на припадниците на правосудната полиција. Оваа дисциплинска постапка јавниот обвинител ја поднесува до органот каде се вработени припадниците на правосудната полиција. По завршувањето на дисциплинска постапка надлежниот орган го известува јавниот обвинител за донесената одлука. Доколку од таквата одлука јавниот обвинител не е задоволен, ја известува Владата на Р.Македонија. Очигледно е дека ваквите законски решенија не се предвидуваат само со цел да се зајакне улогата на јавниот обвинител во претходната постапка. Тие истовремено значат и воспоставување на одредени механизми на јавнообвинителска контрола врз работата на полицијата, што несомнено е од

⁶⁴ Витларов Тодор” Новата улога на јавниот обвинител во казнената постапка” стр.72

голема важност, ако се има во предвид дека пречекорувањето на полициските овластувања значи директен атак на човековите слободи и права.⁶⁵

Новиот ЗКП предвидува уште една новина која е од особено значење за јакнење на позицијата на јавниот обвинител и обезбедување на неговата раководна улога во претходната постапка. Тоа е воведувањето на таканаречените истражни центри, во кои ќе бидат вработени припадници на правосудната полиција кои ќе му бидат целосно на располагање на јавниот обвинител и ќе работат под негова контрола и надзор и за својата работа ќе му одговараат на јавниот обвинител.⁶⁶ Ваквата контрола практично јавниот обвинител ќе ја нема над полициските службеници кои не се дел од неговиот тим, а кои исто така имат должности и овластувања да преземаат мерки во предистражната постапка. Новиот закон за кривична постапка на некој начин има заштитничка улога на полициските службеници кои се дел од истражните центри, во поглед на нивното прераспоредување на друго работно место во Министерството за внатрешни работи, или пак да бидат спречени да работат предметниот случај, без одобрение на јавниот обвинител. Меѓутоа и покрај јасната надлежност на обвинителството, полицијата тешко во пракса им се покорува на наредбите на јавниот обвинител во споредба со одговорностите што полициските службеници ги имаат и чувствуваат кон претпоставените полициски началници.⁶⁷

⁶⁵ Гордан Калаџиџев, Воислав Зафировски, Воислав Гавровски, Уранија Пировска, Звонимир Јанкуловски и Зехра Ибраим – “Анализа на домашното законодавство, институции и практика во случаи на пречекорување на овластувања од страна на овластени службени лица”

⁶⁶ Мери Тромбева “Улогата и постапувањето на јавниот обвинител во предистражната постапка, стр.3

⁶⁷ Бужаровска Г. Редифинирана улога на јавниот обвинител во казнената постапка во: Зборник на трудови на Правниот факултет “Јустинијан Први”-Скопје

ГЛАВА IV

4. Улогата на полицијата во кривичната постапка во други земји

4.1. Англија

Карактеристика на англискиот кривичноправен систем е стабилноста, тој воедно е еден од најстарите во светот⁶⁸. Сепак во последните децении се значајни промените, почнувајќи од надлежноста за кривичното гонење, која од полицијата преминува во посебна служба таканаречена “Крунска служба за кривично гонење” која е основана 1986 година.

Кривичната постапка во Англија се уредува со законот за кривична правда (Criminal Justice Act) кој е донесен во 2005 година, исто така кривичната постапка дополнително ја уредуваат: Законот за полиција и за докази во кривичната постапка (Police and Crime Evidence Act - PACE), Законот за крунската обвинителска служба (Act on Crown Prosecutorial Service CPS), Законот за гаранција (The Bail Act)⁶⁹.

Процесните дејствија во англиската кривична постапка почнуваат по откривањето дека е сторено кривично дело и утврдувањето на идентитетот на сторителот, по што следува некоја идентификација и обвинение против него.

Целта на извидите е да се открие и да се приберат доволно информации за постоење на кривичното дело. Исто така да се соберат доволно докази против сторителот кои ќе овозможат кривично гонење и започнување на кривична постапка.⁷⁰ На овој начин се покажува компактоста на криминалистичките полициски извиди и дејствијата кои се презимаат за докажување на кривичните дела, односно ја нема формалната поделба на овие две фази.

⁶⁸ Ashworth, A. (2000). Developments in the Public Prosecutor's Office in England and Wales. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 8/3, str. 257.–282.

⁶⁹ Bradley, Craig, M., ed. (2007) *Criminal Procedure, A Worldwide Study*, Carolina Academic Press, стр.150

⁷⁰ Datzer, Deljkic: Policijski izvidi u Engleskoj i Walesu Polic. sigur. (Zagreb), godina 23. (2014), broj 1., str. 44

Полицијата е таа која во најголем дел ги прибира доказите, по пат на добивање на информации за кривичното дело од страна на жртвата или оштетеното лице, доколку сторителот е фатен при вршењето на кривичното дело, доколку осомничениот признае дека го сторил кривичното дело и доколку неговиот идентитет се открие по пат на анализа и вештачење на доказите. Исто така во оваа фаза на постапката полицијата презема повеќе истражни дејствија, со цел да ја докаже вината на сторителот, како што е сослушувањето на сведоци. Не помалку е важен начинот на кој е дојдено до доказите, затоа што секој доказ кој е добиен на незаконит начин може да биде одбиен од судот, односно негиран во понатамошната постапка.

Полицијата во Англија за да ја оствари основната цел во оваа фаза на кривичната постапка, нормално е да ги користи поексплицитните овластувања како што се вршење претрес на лица, одземање предмети, се разбира кога е потребно може осомничениот да го лиши од слобода. При одземањето на предмети најчесто на полицијата и е потребен посебен налог, освен во случај кога предметите да се пронајдени и одземени при вршење на претрес за кој нормално треба да се поседува налог. Предметите може да бидат одземени и без претходно добиен налог, во случај на итност кога се откриени како резултат на неодложна и итна полициска интервенција.

Во случаите кога се одзема правото на слободно движење на осомничениот, во Англија се применуваат различни начини на лишување од слобода и задржување. Најприменувано е краткотрајното лишување кое не е подолго од 6 часа за кое време се проверува алибито на осомничениот. Во случај кога задржувањето трае подолго, тоа треба да се спроведе во полициски станици каде е дозволено и овозможено задржувањето. Полицискиот службеник за прифат е должен да му ги соопшти правата на задржаното лице, пред се правото на бранител и можноста за информирање на неговите најблиски, како и другите права. Ваквото лишување и задржување во полициските станици се спроведува без претходно добиен судски налог.

Во полициската станица осомничениот не може да биде задржан повеќе од 24 часа, освен во случај кога се работи за потешки кривични дела за кои е

неопходно задржувањето максимум да трае уште дополнителни 12 часа со цел да се прибават нови докази против осомничениот додека тој е во полициска станица. Ова дополнително задржување треба да е основано и во случај на сериозна истрага во која постои опасност од влијание на осомничениот при собирањето на докази против него ако е на слобода. Доколку и по завршувањето на овие 36 часа полицијата има потреба од задржување на осомничениот, ќе мора да се обрати од Магистратскиот суд во текот на работното време, каде би требало да ја образложи оправданоста на задржувањето и веројатноста на пронаоѓање на докази во наредниот временски период, додека осомничениот е задржан, а кој период не може да биде повеќе од 6 часа.

Полицаецот за прифат е задолжен за заштита на правата на осомничениот од каква била евентуална злоупотреба во текот на периодот поминат на осомничениот во полициската станица.⁷¹

Во најголем дел криминалистичките истражувања во Англија ги врши полицијата, најчесто и кривичните дела се пријавуваат во оваа институција, што понатаму значи дека нејзина задача е да го открие извршителот и да ги осигура доказите за докажување на неговата кривица.

За правилно извршување на криминалистичко оперативните дејствија полициските службеници треба континуирано да ја пратат правната регулатива, која се уредува во повеќе закони и подзаконски акти⁷² Најважни правни акти за полициските службеници во Англија се: Законот за полиција и законот за кривична постапка од 1984 година (eng. Police and Criminal Evidence Act), Законот за кривично правосудство и јавен ред од 1994 година (eng. Criminal Justice and Public Order Act), Законот за кривична постапка и истрага од 1996 година (eng. Criminal Procedure and Investigation Act), Закон за уредување

⁷¹ Гордана Лажетиќ-Бужаровска, Гордан Калаџијев, Бобан Мисоски, Дивна Илиќ "Компаративно казнено процесно право" Скопје, 2011, стр.78

⁷² Roberts, P. (2007). Law and criminal investigation. U T. Newburn, T. Williamson, & A. Wright, Handbook of Criminal Investigation (str. 92.-146.). Cullompton.Devon: Willan Publishing.

на истражните овластувања од 2000 година (eng. Regulation of Investigatory Powers Act).⁷³

Преземањето на истражни активности во врска со кривично дело е веднаш по дознавањето кое може да биде од различни извори: од службени пријави, анонимни пријави, од јавно говорење итн. Полицијата и службата на крунското обвинителство се одвоени институции. Крунските обвинители само одлучуваат за случаи кои му се предочуваат (кои ги поднесува полицијата или некое друго лице или институција). Обвинителска служба не може да иницира истрага, ниту пак да и издава наредби и насоки на полицијата, при преземањето на истражни дејствија во истрагата⁷⁴.

Започнувањето на истрагата во Англија не е дефинирано, односно не е посочено нивото на сомневање за да се започне истрага⁷⁵. Кога се работи за полициските овластувања и дејствија, тие се законски уредени за тоа кое ниво е потребно за нивно применување. При примената на проактивните методи од страна на полицијата, во минатото правниот систем во Англија спокојно се однесуваше.⁷⁶ Сепак во последните години се почесто од полицијата се бараат правилно стекнати докази кои треба да ја осигураат кривичната пријава.

4.2. Германија

Во Германија полицијата претставува еден од субјектите во кривичната постапка. Таа е меѓу првите земји во Европа која го укина истражниот судија во постапката. Уставот во Германија, овозможува сојузните покраини да ги организираат полициските сили. На централно ниво, Сојузната Влада ја дава можноста за создавање определени тела, како што е граничната полиција и

⁷³ Datzer, Deljkic: Policijski izvidi u Engleskoj i Walesu Polic. sigur. Zagreb, godina 23. 2014, broj 1., str. 45

⁷⁴ Ashworth, A. (2000). Developments in the Public Prosecutor's Office in England and Wales. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 8/3, str. 257.-282

⁷⁵ Huber, B., & Klumpe, B. (1993). Landesbericht England und Wales. U W. Gropp, Besondere Ermittlungsmaßnahmen zur Bekämpfung der Organisierten Kriminalität. str. 211.-301.

⁷⁶ Roberts, P. (2007). Law and criminal investigation. U T. Newburn, T. Williamson, & A. Wright, Handbook of Criminal Investigation, str. 99.

државната безбедност. Преку Сојузната Канцеларија за криминалитет се обезбедува соработка меѓу федерацијата и покраините.

Покраинските полиции се делат на две категории има две категории во зависност од мерките кои им се дозволени за преземање на дејствија за време на истрагата. Полициските службеници познати како “истражители на јавниот обвинител” (Ermittlungspersonen der Staatsanwaltschaft) покрај традиционалните овластувања кои ги имаат сите полициски службеници, имаат и натамошни овластувања за дејствијата на процесната принуда во итни предмети (како што е претрес, одземање предмети, земање крв и сл.)⁷⁷

Претходната постапка може да биде поведена од полицијата како и од јавниот обвинител. Иако теоретски е наведено дека претходната истрага треба да ја започне јавниот обвинител, сепак во пракса тоа е поинаку, полицијата е таа што ја прима и ја решава кривичната пријава, а на јавниот обвинител му го доставува целокупниот материјал од истражните дејствија, односно добиените информации од земените искази и пронајдените докази.

Со претходната постапка во Германија, полицијата обезбедува докази за постоење на кривично дело и докази против осомничениот, со што би се овозможило кривично гонење. Врз основа на тие докази јавниот обвинител донесува решение дали ќе ја отфрли кривичната пријава или ќе покрене обвинение против осомничениот.⁷⁸ За време на главната расправа доказите се изведуваат од почеток, што значи судот врши повторна фактичка истрага на самата главна расправа.

Целата поделба на овластувањата на субјектите во кривична постапка во Германија е со закон прецизно уредена. Јавниот обвинител раководи со истражните постапки. Полицијата нему му одговара за преземените дејствија во текот на истрагата, што значи треба да му помага на јавниот обвинител, но во пракса полицијата е таа што речиси целосно ги спроведува истрагите. На

⁷⁷ Д. Крапац “Стратегија за реформа на казненото право на РМ”

⁷⁸ Гордана Лажетиќ-Бужаровска, Гордан Калаџијев, Бобан Мисоски, Дивна Илиќ, (2011), “Компаративно казнено процесно право” Скопје, стр.99-100

полицијата и е дозволено да интервенира по своја иницијатива и има должност да ги почитува упатствата од јавниот обвинител.

Поради итноста, јавниот обвинител или полицијата можат да наложат мерка или самите да издадат налог во случај на итност, но таквата мерка во најкраток рок мора да биде потврдена од страна на судија.

Судијата во претходната постапка по добиеното образложено барање од страна на јавниот обвинител кое е поткрепено со законски основи, треба да издаде налог за мерката процесна принуда. Мерките кои ги преземаат полицијата и јавниот обвинител во итност без налог од судијата на претходна постапка се: телесен преглед на лицето, одземање предмети, претрес на компјутери, одземање пошта и пресретнување телекомуникации, видео снимање и аудио следење на приватната комуникација на обвинетиот надвор од станот или од просториите по пат на технички уреди, претрес, контрола на патниот сообраќај и примена на прикриени истражители.

4.3 Италија

Во кривичната постапка на Италија полицијата која ја има на располагање јавниот обвинител се нарекува правосудна полиција, а во неа влегуваат вработени од Министерството за внатрешни работи, вработени од Министерството за одбрана, како и вработени од Министерството за финансии.

Независно од тоа од кое министерство доаѓаат членовите на правосудната полиција, тие работат под раководство на републичките обвинителства и нивна законска должност е веднаш по приемот на кривичните пријави да вршат истраги.⁷⁹

Јавните обвинителства имаат основано посебни оддели за правосудната полиција, во чиј состав влегуваат вработени од претходно наведените министерства. Над овие вработени надзор врши јавниот обвинител, без негово одобрение не може да бидат повлечени членовите на правосудната полиција

⁷⁹ Член 56 од Законот за кривична постапка на Италија

во министерствата од каде што потекнуваат. Што се однесува до бројот на полицајците во овие оддели, истиот не смее да биде два пати помал од вкупниот број на судии и јавни обвинители во судот. Дејствувањето на членовите на правосудната полиција во Италија е строго контролирано и по наредба на јавниот обвинител, освен во исклучителни и итни случаи полицијата дејствува самостојно, со цел да го спречи губењето на докази.⁸⁰

Значи, главни субјекти во претходната постапка во Италија се: јавниот обвинител, правосудната полиција и судијата на претходните истраги, со тоа што на јавниот обвинител му е овозможено да раководи со правосудната полиција. Полицијата може да дејствува и по поднесувањето на кривичната пријава пропишано во Законот за кривична постапка, како и под раководство на јавниот обвинител.⁸¹

Поднесувањето на кривичната пријава од страна на полицијата до јавното обвинителство, се користи како средство од кое се дознава за сторено кривично дело и како воведно дејствие на претходните истраги. Во содржината на кривичната пријава се прикажува секое известување за кривичното дело кое го примила правосудната полиција и кое содржи податоци за дејствието кое има обележје на кривичното дело. Во неа мора да бидат содржани основните елементи на кривичното дело, да се наведе денот на приемот и веќе познатите извори на докази. Во јавното обвинителство се води регистар на примени кривични пријави.

Полицијата без одлагање по приемот на кривичната пријава има обврска писмено да го извести јавниот обвинител за основните елементи на делото, како и добиените податоци во врска со пријавеното кривично дело. Задолжително ги наведува и преземените дејствија за кои има составено службени белешки. Известувањето може да биде усно само во случај кога е неопходно итно постапување поради околностите, пред се поради тежината на кривичното дело и можноста на уништување на доказите. Сепак по ова усно известување мора да следува писмено известување. Пријавата која ја

⁸⁰ A. Perrodet, The Italian system, M.Delmas-Marty/J.R. Spenser(Eds.) European Criminal Procedures, Cambridge, стр.348

⁸¹ Член 327 од Законот за кривична постапка на Италија

поднесува полицијата до јавното обвинителство мора да ги содржи сите податоци со кои располага полицијата во врска со кривичното дело и осомниченото лице. Полицијата и понатаму продолжува со истражните дејствија со цел собирање на дополнителни докази и се она што би било во корист во понатамошната кривична постапка.⁸²

Јавниот обвинител откако ќе се вклучи во истрагата и дозволува на полицијата да спроведува дејствија, но покрај постапувањето по наредба на јавниот обвинител, полицијата применувајќи ги своите овластувања презема дејствија по нејзина иницијатива кои се од корист за истрагата за што е должна веднаш да го извести јавниот обвинител. Во случај на апсење или задржување, правосудната полиција има обврска веднаш да го извести јавниот обвинител за лицето лишено од слобода и задржано, покрај има обврска да му го стави на располагање.⁸³

4.4. Франција

Во францускиот модел на кривината постапка, полицијата се нарекува судска полиција. Судската полиција е составена од вработени во националната полиција и жандармеријата. Членовите на судската полиција можат да преземаат истражни дејствија самоиницијативно, како и по наредба издадена од јавниот обвинител. Во зависност од тежината на кривичните дела направена е поделба на степенот на посебни овластувања кои треба да ги применуваат припадниците на судската полиција.⁸⁴ Таканаречените офицери имаат најшироки овластувања тие можат самостојно да гонат кога се работи за флагрантни кривични дела. На нив законот им овозможува самостојно да наредуваат задржување на осомничените лица во текот на истрагата. Пониско хиерархиски од офицерите, поставени се агентите, кои пак имаат повеќе

⁸² Член 55 од Законот за кривична постапка на Италија

⁸³ Гордана Лажетик-Бужаровска, Гордан Калајџиев, Бобан Мисоски, Дивна Илиќ "Компаративно казнено процесно право" Скопје, 2011, стр.147-148

⁸⁴ Од член 16 до член 21 од Законот за кривична постапка на Франција

овластувања од помошниците агенти, на кои во никој случај не им е дозволено самостојно да преземат истражни дејствија.

Од страна на министерот за правда се назначуваат припадниците на судската полиција, а со нив раководи главниот јавен обвинител. Што значи судската полиција одговара пред главниот јавен обвинител за својата работа во претходната постапка.⁸⁵

Во моделот на кривичната постапка на Франција претходната постапка претставува полициска истражна дејност.⁸⁶ Полицијата во претходната постапка треба да обезбеди доволно докази врз основа на кои јавниот обвинител би можел да преземе казнено гонење. Дејствијата во оваа фаза на постапката се преземаат на крајно конспиративен начин. Во овој стадиум од кривичната постапката не постои рочиште.

Законот за кривична постапка во Франција претходната постапка ја има поделено на две постапки: прелиминарна постапка и постапка во флагрантни случаи. Полициските истражни постапки ја опфаќаат прелиминарната постапка. Постапката за флагрантните случаи е временски лимитирана,⁸⁷ нејзиното применување е само за сторено кривично дело каде е затекнат извршителот на местото на настанот и во случај кога е познат на јавноста, а воедно се наоѓа во близина од местото каде го и извршил кривичното дело и кај него се пронајдени предмети кои потекнуваат од извршеното кривично дело.

Не постои разлика при преземањето на дејствија како што се: земање на изјави, задржување на лицата и вештачења, во однос на тоа дали овие дејствија се преземаат во текот на прелиминарната постапка или во постапката на флагрантни случаи. Пред се најважно е при преземањето на дејствијата во претходната постапка да се почитуваат човековите права и слободи на лицата против кои се преземаат овие дејствија.

⁸⁵ B. McKillop, Police court justice in France: investigations and hearings in ten cases in the tribunal de police, University Sydney Law Review, 2002, стр. 2

⁸⁶ Mack, R.L., Comparative Criminal Procedure: History, Process and Case Studies, William S. Hein & Co., Inc Buffalo, New York, 2008, стр. 227 и 231

⁸⁷ Член 53 од Законот за кривична постапка на Франција

Во Франција полицијата има право да поднесе обвинение по претходна согласност од надлежниот јавен обвинител, кога се работи за кривично дело кое што системот го категоризира од среден степен, односно престап. Независно од категоријата на кривичното дело, односно кој ќе поднесува обвинение, полицијата е должна да собере доволно докази кои што ќе го докажат постоењето на кривичното дело, како и вината на осомничениот.

4.5. Словенија

Во претходната постапка на Словенија се поставени норми кои систематично ги дефинираат правата и должностите на полицијата како орган за откривање на кривичните дела и нивните извршители, јавниот обвинител е еден од субјектите во кривичната постапка и гарант на законитоста во претходната постапка⁸⁸. Законот за кривична постапка на Република Словенија пропишува дека полицијата е должна да преземе се што е потребно за да го открие извршителот на кривичното дело, извршителот и соучесникот да не се сокријат или побегнат, да се откријат и осигураат трагите од кривичното дело и предметите кои би можеле да служат како доказ и да се соберат сите информации кои би се користеле за успешно спроведување на кривичната постапка.⁸⁹ Полицијата за да може да ги изврши тие задачи, може: да побара потребни информации од лица; да изврши преглед на возила, патници и облека; за неопходно време да го ограничи движењето на одредено место; да преземе се што е потребно во врска со утврдување на идентитетот на лицата и предметите; да распише потерница за лица и предмети по кои се трага; во присуство на одговорни лица да изврши преглед на одредени објекти и простории на фирми и други правни лица и да ја прегледа нивната документација; да започне и преземе се друго што е потребно. За се она кое што може да биде значајно во кривичната постапка, како и за предметите кои

⁸⁸ Fišer, (2002) Z., Zakon o kazenskem postopku z uvodnim komentarjem, Uradni list Republike Slovenije, str. 56, Ljubljana,.

⁸⁹ Член 148 ст.1 од законот за кривична постапка на Словенија

ќе бидат пронајдени и одземени полицијата треба да изготви записник или службена белешка⁹⁰.

Наведените работи полицијата може да ги изврши врз основа на најниските доказни стандарди, што е причина за сомневање дека е сторено кривично дело⁹¹. Кога полицијата ќе констатира дека извршителот на кривичното дело, односно, на кој начин и кога било извршено кривичното дело, истражувањето ќе се фокусира на конкретно лице. Се мисли на високите доказни стандарди кои го оправдуваат сомневањето дека конкретното лице е извршител на кривично дело.⁹² Кога се исполнети условите на овој кривично правен стандард, полицијата може да го сослуша осомничениот по правилата кои важат за обвинето лице⁹³, осомничениот да се фотографира и да му се земат отисоци од прстите и брис од усната шуплина⁹⁴ и да се изведе полиграфски тест⁹⁵. Кога во постапката на докажување со високи стандарди по ЗКП е исполнета причината за сомневање дека лицето го извршило кривичното дело на полицијата и се даваат овластувања кои директно влијаат на основните човекови слободи и права уште пред почетокот на истрагата. На полицијата и се даваат овластувања да употребува прикриени истражни мерки⁹⁶, осомничениот да го задржи⁹⁷ и да изврши претрес во домот на осомничениот.⁹⁸ Новост, поврзана со доказните стандарди за цврстата причина за сомневање дека лицето извршило кривично дело е по влегувањето

⁹⁰ Член 148 ст.2 од законот за кривична постапка на Словенија

⁹¹ Dežman, Z., Erbežnik, A., (2003), *Krivično procesno pravo Republike Slovenije*. GV založba, Ljubljana,. – Fišer, (2002), Z., *Zakon o kazenskem postopku z uvodnim komentarjem*, Uradni list Republike Slovenije, str. 56, Ljubljana,

⁹² Mozetič, P. , (2007), „Normativna podlaga policijskega dela: sistem dokaznih standardov v (pred)kazenskem postopku“, v. (Matjaž Jager, Katja Šugman, Primož Gorkič): *Policija, državni tožilci in uspešnost preiskovanja kaznivih dejanj: izbrani pravni in sistemski vidiki*, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakultet Ljubljana, str. 24–56.

⁹³ член 48а став 2 ЗКП на Словенија

⁹⁴ член 149 став 2 и 3 ЗКП на Словенија

⁹⁵ Полиграфскиот тест може да се искористи само во преткривичната постапка, значи во случај на истражните дејствија, а не во други полициски постапувања.

⁹⁶ член 149а ЗКП на Словенија

⁹⁷ член 157 став 2 ЗКП на Словенија

⁹⁸ член 164 став 1 ЗКП на Словенија

на Словенија во кругот на држави во кои се изведува Шенгенскиот систем на контрола на границата, можноста да распишува прикриено евидентирање и вршење контрола, која се внесува во шенгенскиот информациски систем⁹⁹.

Полицијата по службена должност работи на откривање на кривичните дела и нивните извршители. Од друга страна полицијата е многу автономна во одлучувањата и организацијата на својата работа, па и во методот на откривање на кривичните дела и во осигурувањето на трагите кои би можеле да служат како доказ во кривичната постапка. Успехот на преткривичната постапка, квалитетот на собраните информации и материјални докази зависат само исклучиво од полицијата. Во предметите со тешки кривични дела на подрачјето на организираниот криминал и корупција, во започнатите финансиски истраги и во многу други потешки облици на криминал, успехот на преткривичната постапка зависи од квалитетот на мултидисциплинарната соработка помеѓу полицијата, јавното обвинителство и другите институции кои се вклучени во тој процес.¹⁰⁰

4.6 Хрватска

Хрватска со измените на кривичната постапка го отстранува истражниот судија во претходната постапка, со што раководната функција му ја дава на јавниот обвинител. Ваквата промена во Хрватска е само формална затоа што собраните докази во истрагата на чело со јавниот обвинител, имаат исто таква важност како и пред тоа, односно тие докази имаат голема важност и влијание на судската расправа. Исто како и во претходниот модел на кривичната постапка во Хрватска остануваат огромен број на одредби кои ја уредуваат истрагата и доказните дејствија со што се потенцира важноста на тогаш прибраните докази. Многу автори сметаат дека Хрватска западнала во замка со ваквата формална замена на судската истрага со обвинителска, затоа што ја нема рамноправноста на странките при изведувањето на доказите на

⁹⁹ Mozetič, P. (2007), „Normativna podlaga policijskega dela: sistem dokaznih standardov v (pred)kazenskem postopku. (Matjaž Jager, Katja Šugman, Primož Gorkič): Policija, državni tožilci in uspešnost preiskovanja kaznivih dejanj: izbrani pravni in sistemski vidiki, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakultet Ljubljana,

¹⁰⁰ Aleksander Jevšek Policijska iskustva u sprovođenju istrage u Sloveniji

главната расправа, исто така ја доведува во прашање релевантноста на доказите.

Полицијата не може да ги испитува граѓаните во својство на обвинет, сведок или вештак, но полицијата во текот на истрагата има право да сослушува лица и нивните искази да се снимаат, а снимените разговори да се користат како доказ во понатамошната постапка. По налог на државниот јавен обвинител полицијата може да спроведе истражни дејствија и пред започнување на обвинителската истрага, кога е неопходно тие истражни дејствија да се преземат веднаш.¹⁰¹ Исто така доколку сторителот на кривичното дело не е познат и ако постои опасност од одлагање и кога е неопходно за откривање на сторителот, полицијата како државниот обвинител можат да ги испрашуваат сведовите.¹⁰²

Не дефинирана е улогата на таканаречениот полициски инспектор во истражната постапка, односно дали тој треба да води полициска истрага или пак да презема и обвинителски задолженија што на некој начин би претставувал помошник на јавниот обвинител. Оваа дилема за односот помеѓу полицијата и јавниот обвинител е поради тоа што е дадена можност покрај јавниот обвинител, доказните дејствија да ги презема и полицискиот инспектор. Ваквите дејствија полицискиот инспектор (истражител) ги врши по претходно дадена доверба од надлежниот јавен обвинител.

Полициските истражувања во Хрватска се под надзор на државниот јавен обвинител кој што ја води истрагата, но во пракса не значи дека раководната улога во истрагата ќе ја има државниот обвинител.

4.7. Босна и Херцеговина

Реформата на кривичната постапка во Босна и Херцеговина доведува паралелна промена на улогите на јавниот обвинител и полициските службеници. Направено е обединување на претходната и преткривичната постапка, односно

¹⁰¹ член 213 од ЗКП на Хрватска

¹⁰² член 214 од ЗКП на Хрватска

во една единствена истрага, под раководство на надлежниот јавен обвинител. Полициските службеници се со проширена улога во истражната постапка, покрај иницијатори и поднесувачи на кривични пријави (според претходниот закон за кривична постапка), им се дава улога на активен истражен субјект. Ваквата реформа е од суштинско значење за кривичната постапка, за тоа што полициските службеници со својата работа ја прават истрагата побрза и поефикасна, поради соработката која ја имаат со раководителот на истрагата, во случајот јавниот обвинител. Овласувањата кои и ги користат полициските службеници се законски дефинирани, мерките и активностите кои ги преземаат имаат статус на истражни дејствија, додека добиените изјави и докази кои полициските службеници ги прибираат во текот на истрагата, а кои се содржани во одредбите на законот за кривична постапка на Босна и Херцеговина имаат доказен карактер.

Кривичната постапка не би постоела доколку истата не започне од страна на полицијата, затоа може да се каже дека таа е покренувач. Тоа е така поради големиот дијапазон на права, обврски и овластувања во постапката за откривање на кривичните дела и извршителите, меѓу кои се истакнуваат: известување на јавниот обвинител за постоење на основи на сомнение дека е извршено кривично дело во законски пропишаниот рок; преземање на потребните мерки за откривање на извршителот на кривичното дело, да се спречи сокривање и бегство на осомниченото лице и соучесникот; да се пронајдат и сочуваат трагите од кривичното дело и предметите кои можат да послужат како докази; да се соберат сите информации кои можат да бидат корисни во кривичната постапка и друго.¹⁰³ Во текот на кривичната постапка полициските службеници ги имаат следните должности: да собираат информации од лица; да извршат преглед на возила, патници и багаж; да го ограничат движењето на одреден простор за време кое е потребно да се изврши одредено дејствие; да се преземат потребните мерки во врска со утврдувањето на идентитетот на лица и предмети; да распишат потерница за лица и предмети за кои се трага; во присуство на одговорното лице, да извршат пребарување во одреден објект и простории на државните органи,

¹⁰³ Член 218 ЗКП БиХ

јавни претпријатија и установи, да извршат увид во одредена нивна документација; да преземат други потребни мерки и дејствија.¹⁰⁴

Со цел да се подобри истрагата во кривично правниот систем на БиХ потребно е усовршувањето на постоечката обвинителска истрага во спроведувањето на истражната постапка на принципите на важечките процесни решенија, а во тој правец, особено во правецот, особено на развивање начин и модел на координирано делување на јавниот обвинител со полициските структури на ефикасното спроведување на истрагата (соработка на полицијата и обвинителот во истражната постапка). Исто така потребно е усовршување на процесните решенија, поточно измени на делови од законот кои се однесуваат на обвинителската истрага што би овозможило практичното спроведување на законите (поедноставување на процедурата и др.)¹⁰⁵

Потешкотиите кои наидуваат во новиот модел на кривичната постапка во Босна и Херцеговина не треба да бидат причина за враќање на поранешниот начин на функционирање на субјектите. Од особена важност е водењето на истрагата од јавниот обвинител, што и понатаму гарантира можност обвинителот да го преземе теретот на одговорноста за целата таа кривична постапка. Позицијата на обвинителот овозможува тој да одлучува со полн капацитет за кривичното гонење, да прибира докази и за тоа да одлучува, истите да ги собира брзо и ефикасно и одговорноста не може да се префрла на било кој друг субјект во процесното кривично гонење, што беше случај во поранешниот систем на кривичната постапка во Босна и Херцеговина.

¹⁰⁴ член 219 ЗКП БиХ,

¹⁰⁵ **Slavo Lakić** -Iskustva i uočeni problemi u primjeni tužilačke istrage u BiH, "Tužilačka istraga - regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni", стр. 105

ГЛАВА V

5. Статистичко истражување

5.1 Пријавени и реализирани кривични дела

Подолу изнесените статистичките податоци за пријавени и реализирани покарактеристични кривични дела се официјални податоци на Министерството за внатрешни работи на Р.Македонија. Целта на овој дел на статистичкото истражување е да се прикаже ефикасноста во работењето на полицијата во Р.Македонија во областа на општиот криминал во периодот од 2001 до 2010 година, при примената на претходниот модел на кривичната постапка, како и ефикасноста во работењето во првите години (2012 и 2013) на применувањето на новиот закон за кривична постапка. Исто така прикажани се и статистички податоци за поднесени кривични пријави против познат сторител за покарактеристични дела од општиот криминал во текот на 2014 година.

Кривични дела против животот и телото	2001		2002		2003		2004	
	ПР. КР. ДЕЛА	РЕАЛ. КР. ДЕЛА	ПР. КР. ДЕЛА	РЕАЛ. КР. ДЕЛА	ПР. КР. ДЕЛА	РЕАЛ. КР. ДЕЛА	ПР. КР. ДЕЛА	РЕАЛ. КР. ДЕЛА
УБИСТВО чл.123-127	59 100%	46 78%	65 100%	41 63%	75 100%	57 75%	56 100%	38 67%
обид за убиство	34 100%	31 91%	70 100%	54 77%	69 100%	56 81%	64 100%	56 87%
тешка телесна повреда чл.131	188 100%	185 98%	203 100%	192 94%	231 100%	225 97%	267 100%	263 98%
загрозување со опасно оружје при тепачка или караница чл.133	84 100%	82 97%	103 100%	101 98%	133 100%	130 98%	125 100%	123 98%

Табела 1 –кривични дела против животот и телото (2001-2004)

Кривични дела против животот и телото	2001		2002		2003		2004	
	ПР. КР. ДЕЛА	РЕАЛ. КР. ДЕЛА	ПР. КР. ДЕЛА	РЕАЛ. КР. ДЕЛА	ПР. КР. ДЕЛА	РЕАЛ. КР. ДЕЛА	ПР. КР. ДЕЛА	РЕАЛ. КР. ДЕЛА
УБИСТВО чл.123-127	59 100%	46 78%	65 100%	41 63%	75 100%	57 75%	56 100%	38 67%
обид за убиство	34 100%	31 91%	70 100%	54 77%	69 100%	56 81%	64 100%	56 87%
тешка телесна повреда чл.131	188 100%	185 98%	203 100%	192 94%	231 100%	225 97%	267 100%	263 98%
загрозување со опасно орудие при тепачка или караница чл.133	84 100%	82 97%	103 100%	101 98%	133 100%	130 98%	125 100%	123 98%

Табела 2 –кривични дела против животот и телото (2005-2010)

На табелите 1 и 2 е прикажана реализираноста на кривичните дела против животот и телото во периодот од 2001 до 2010 година.

Реализираноста на кривичното дело **убиство** по години е следниот: во 2001 година од вкупно пријавени 59 реализирани се 46 кривични дела, односно 78%; во 2002 година од вкупно пријавени 65 реализирани се 41 кривично дело, односно 63%; во 2003 година од вкупно пријавени 75 реализирани се 57 кривични дела, односно 75%; во 2004 година од вкупно пријавени 56 реализирани се 38 кривични дела, односно 67%; во 2005 година од вкупно пријавени 53 реализирани се 44 кривични дела, односно 83%; во 2006 година од вкупно пријавени 51 реализирани се 41 кривично дело, односно 80%; во 2007 година од вкупно пријавени 42 реализирани се 32 кривични дела, односно 76%; во 2008 година од вкупно пријавени 36 реализирани се 32 кривични дела, односно 89%; во 2009 година од вкупно пријавени 36 реализирани се 33 кривични дела, односно 92%; во 2010 година од вкупно пријавени 40 реализирани се 33 кривични дела, односно 82%.

Реализираноста на кривичното дело **обид за убиство** по години е следниот: во 2001 година од вкупно пријавени 34 реализирани се 31 кривично дело, односно 91%; во 2002 година од вкупно пријавени 70 реализирани се 54 кривични дела, односно 77%; во 2003 година од вкупно пријавени 69 реализирани се 56 кривични дела, односно 81%; во 2004 година од вкупно пријавени 64 реализирани се 56 кривични дела, односно 87%; во 2005 година од вкупно пријавени 64 реализирани се 56 кривични дела, односно 87%; во

2006 година од вкупно пријавени 49 реализирани се 43 кривични дела, односно 88%; во 2007 година од вкупно пријавени 59 реализирани се 54 кривични дела, односно 92%; во 2008 година од вкупно пријавени 43 реализирани се 36 кривични дела, односно 84%; во 2009 година од вкупно пријавени 47 реализирани се 44 кривични дела, односно 94%; во 2010 година од вкупно пријавени 39 реализирани се 37 кривични дела, односно 95%.

Реализираноста на кривичното дело **тешка телесна повреда** по години е следниот: во 2001 година од вкупно пријавени 188 реализирани се 185 кривични дела, односно 98%; во 2002 година од вкупно пријавени 203 реализирани се 192 кривични дела, односно 94%; во 2003 година од вкупно пријавени 231 реализирани се 225 кривични дела, односно 97%; во 2004 година од вкупно пријавени 267 реализирани се 263 кривични дела, односно 98%; во 2005 година од вкупно пријавени 384 реализирани се 378 кривични дела, односно 98%; во 2006 година од вкупно пријавени 441 реализирани се 435 кривични дела, односно 99%; во 2007 година од вкупно пријавени 349 реализирани се 346 кривични дела, односно 99%; во 2008 година од вкупно пријавени 213 реализирани се 211 кривично дела, односно 99%; во 2009 година од вкупно пријавени 228 реализирани се 220 кривични дела, односно 96%; во 2010 година од вкупно пријавени 248 реализирани се 241 кривично дело, односно 97%.

Реализираноста на кривичното дело **загрозување со опасно оружје при тепачка или караница** по години е следниот: во 2001 година од вкупно пријавени 84 реализирани се 82 кривични дела, односно 97%; во 2002 година од вкупно пријавени 103 реализирани се 101 кривично дело, односно 98%; во 2003 година од вкупно пријавени 133 реализирани се 130 кривични дела, односно 98%; во 2004 година од вкупно пријавени 125 реализирани се 123 кривични дела, односно 98%; во 2005 година од вкупно пријавени 169 реализирани се 169 кривични дела, односно 100%; во 2006 година од вкупно пријавени 122 реализирани се 120 кривични дела, односно 98%; во 2007 година од вкупно пријавени 142 реализирани се 140 кривични дела, односно 99%; во 2008 година од вкупно пријавени 138 реализирани се 138 кривични дела, односно 100%; во 2009 година од вкупно пријавени 152 реализирани се 152

кривични дела, односно 100%; во 2010 година од вкупно пријавени 157 реализирани се 153 кривични дела, односно 97%.

Кривични дела против слободата и правата на човекот и граѓанинот	2001		2002		2003		2004		2005	
	ПР. КР. Д	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д	РЕАЛ. КР. Д.
противправно лишување од слобода чл.140	13 100%	10 76%	12 100%	11 91%	17 100%	17 100%	17 100%	15 88%	18 100%	18 100%
ГРАБНУВАЊЕ чл.141	6 100%	4 67%	20 100%	6 30%	18 100%	12 67%	29 100%	22 76%	24 100%	20 83%

Табела 3–Кривични дела против слободата и правата на човекот и граѓанинот (2001-2005)

Кривични дела против слободата и правата на човекот и граѓанинот	2006		2007		2008		2009		2010	
	ПР. КР. Д	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д	РЕАЛ. КР. Д.
противправно лишување од слобода чл.140	20 100%	18 90%	46 100%	44 91%	40 100%	38 95%	30 100%	29 97%	26 100%	25 96%
ГРАБНУВАЊЕ чл.141	24 100%	17 71%	30 100%	24 80%	14 100%	13 93%	16 100%	13 81%	17 100%	13 76%

Табела 4 –кривични дела против слободата и правата на човекот и граѓанинот (2006-2010)

На табелите 3 и 4 е прикажана реализираноста на кривичните дела против слободата и правата на човекот и граѓанинот во кои спаѓа кривичното дело противправно лишување од слобода и кривичното дело грабнување, во периодот од 2001 до 2010 година.

Реализираноста на кривичното дело **противправно лишување од слобода** по години е следниот: во 2001 година од вкупно пријавени 13 реализирани се 10 кривични дела, односно 76%; во 2002 година од вкупно пријавени 12 реализирани се 11 кривични дела, односно 91%; во 2003 година од вкупно пријавени 17 реализирани се 17 кривични дела, односно 100%; во

2004 година од вкупно пријавени 17 реализирани се 15 кривични дела, односно 88%; во 2005 година од вкупно пријавени 18 реализирани се 18 кривични дела, односно 100%; во 2006 година од вкупно пријавени 20 реализирани се 18 кривични дела, односно 90%; во 2007 година од вкупно пријавени 46 реализирани се 44 кривични дела, односно 91%; во 2008 година од вкупно пријавени 40 реализирани се 38 кривични дела, односно 95%; во 2009 година од вкупно пријавени 30 реализирани се 29 кривични дела, односно 97%; во 2010 година од вкупно пријавени 26 реализирани се 25 кривични дела, односно 96%.

Реализираноста на кривичното дело **грабнување** по години е следниот: во 2001 година од вкупно пријавени 6 реализирани се 4 кривични дела, односно 67%; во 2002 година од вкупно пријавени 20 реализирани се 6 кривични дела, односно 30%; во 2003 година од вкупно пријавени 18 реализирани се 12 кривични дела, односно 67%; во 2004 година од вкупно пријавени 29 реализирани се 22 кривични дела, односно 76%; во 2005 година од вкупно пријавени 24 реализирани се 22 кривични дела, односно 83%; во 2006 година од вкупно пријавени 24 реализирани се 17 кривични дела, односно 71%; во 2007 година од вкупно пријавени 30 реализирани се 24 кривични дела, односно 80%; во 2008 година од вкупно пријавени 14 реализирани се 13 кривични дела, односно 93%; во 2009 година од вкупно пријавени 16 реализирани се 13 кривични дела, односно 81%; во 2010 година од вкупно пријавени 17 реализирани се 16 кривични дела, односно 76%.

Од изнесените податоци за кривичните дела против слободата и правата на човекот и граѓанинот може да се види дека процентот на реализираност е многу висок, односно над 70%. Причина за ова е тоа што овие кривични дела многу често се извршени од познат сторител, поточно жртвата го забележува сторителот во моментот на извршување кривичното дело, по што може да изврши негово препознавање и доколку не и е познат.

Кривични дела против имотот	2001		2002		2003		2004		2005	
	ПР. КР. Д.	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д.	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д.	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д.	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д.	РЕАЛ. КР. Д.
КРАЖБА ЧЛ.235	2542 100%	1232 48%	2983 100%	1423 48%	3624 100%	1800 49%	4003 100%	1802 45%	4513 100%	2020 45%
ТЕШКА КРАЖБА ЧЛ.236	8193 100%	3267 40%	8370 100%	3542 42%	9128 100%	3777 41%	9439 100%	3453 37%	8329 100%	3244 39%
РАЗБОЈНИШТВО ЧЛ.237	253 100%	102 40%	447 100%	174 39%	548 100%	242 44%	758 100%	307 41%	670 100%	355 53%
ИЗМАМА ЧЛ.247	313 100%	278 89%	345 100%	287 83%	534 100%	487 91%	745 100%	694 93%	646 100%	619 96%
ИЗНУДА ЧЛ.258	11 100%	11 100%	25 100%	22 88%	30 100%	18 60%	31 100%	21 68%	43 100%	35 81%

Табела 5 –Кривични дела против имотот (2001-2005)

Кривични дела против имотот	2006		2007		2008		2009		2010	
	Приј. К. Д.	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д.	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д.	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д.	РЕАЛ. КР. Д.	ПР. КР. Д.	РЕАЛ. КР. Д.
КРАЖБА ЧЛ.235	4669 100%	2019 43%	5530 100%	2047 37%	6046 100%	2190 36%	5137 100%	1872 36%	4896 100%	1459 30%
ТЕШКА КРАЖБА ЧЛ.236	9055 100%	3534 39%	10148 100%	3429 34%	11629 100%	4192 36%	11501 100%	3853 34%	13399 100%	4204 31%
РАЗБОЈНИШТВО ЧЛ.237	466 100%	253 54%	529 100%	215 41%	458 100%	191 42%	597 100%	274 46%	604 100%	244 38%
ИЗМАМА ЧЛ.247	407 100%	376 92%	733 100%	698 95%	572 100%	523 91%	665 100%	569 86%	647 100%	595 92%
ИЗНУДА ЧЛ.258	20 100%	15 75%	29 100%	27 93%	32 100%	26 81%	35 100%	32 91%	28 100%	21 75%

Табела 6 –Кривични дела против имотот (2006-2010)

На табелите 5 и 6 е прикажана реализираноста на покарактеристичните кривичните дела против имотот во периодот од 2001 до 2010 година.

Реализираноста на кривичното дело **кражба** предвидено во член 235 став 1 од Кривичниот закон на Р.Македонија по години е следниот: во 2001 година од вкупно пријавени 2542 реализирани се 1232 кривични дела, односно 48%; во 2002 година од вкупно пријавени 2983 реализирани се 1423 кривични дела, односно 48%; во 2003 година од вкупно пријавени 3624 реализирани се 1800 кривични дела, односно 49%; во 2004 година од вкупно пријавени 4003 реализирани се 1802 кривични дела, односно 45%; во 2005 година од вкупно пријавени 4513 реализирани се 2020 кривични дела, односно 45%; во 2006 година од вкупно пријавени 4669 реализирани се 2019 кривични дела, односно 43%; во 2007 година од вкупно пријавени 5530 реализирани се 2047 кривични дела, односно 37%; во 2008 година од вкупно пријавени 6046 реализирани се

2190 кривични дела, односно 36%; во 2008 година од вкупно пријавени 6046 реализирани се 2190 кривични дела, односно 36%; во 2009 година од вкупно пријавени 5137 реализирани се 1872 кривични дела, односно 36%; во 2010 година од вкупно пријавени 4896 реализирани се 1459 кривични дела, односно 30%.

Реализираноста на кривичното дело **тешка кражба** предвидено во член 236 од Кривичниот закон на Р.Македонија по години е следниот: во 2001 година од вкупно пријавени 8193 реализирани се 3267 кривични дела, односно 40%; во 2002 година од вкупно пријавени 8370 реализирани се 3542 кривични дела, односно 42%; во 2003 година од вкупно пријавени 9128 реализирани се 3777 кривични дела, односно 41%; во 2004 година од вкупно пријавени 9439 реализирани се 3453 кривични дела, односно 37%; во 2005 година од вкупно пријавени 8329 реализирани се 3244 кривични дела, односно 39%; во 2006 година од вкупно пријавени 9055 реализирани се 3534 кривични дела, односно 39%; во 2007 година од вкупно пријавени 10148 реализирани се 3429 кривични дела, односно 34%; во 2008 година од вкупно пријавени 11629 реализирани се 4192 кривични дела, односно 36%; во 2009 година од вкупно пријавени 11501 реализирани се 3853 кривични дела, односно 34%; во 2010 година од вкупно пријавени 13399 реализирани се 4204 кривични дела, односно 31%.

Реализираноста на кривичното дело **разбојништво** предвидено во член 237 од Кривичниот закон на Р.Македонија по години е следниот: во 2001 година од вкупно пријавени 253 реализирани се 102 кривични дела, односно 40%; во 2002 година од вкупно пријавени 447 реализирани се 174 кривични дела, односно 39%; во 2003 година од вкупно пријавени 548 реализирани се 242 кривични дела, односно 41%; во 2004 година од вкупно пријавени 758 реализирани се 307 кривични дела, односно 41%; во 2005 година од вкупно пријавени 670 реализирани се 355 кривични дела, односно 53%; во 2006 година од вкупно пријавени 466 реализирани се 253 кривични дела, односно 54%; во 2007 година од вкупно пријавени 529 реализирани се 215 кривични дела, односно 41%; во 2008 година од вкупно пријавени 458 реализирани се 191 кривични дела, односно 42%; во 2009 година од вкупно пријавени 597

реализирани се 274 кривични дела, односно 46%; во 2010 година од вкупно пријавени 604 реализирани се 244 кривични дела, односно 38%.

Реализираноста на кривичното дело **измама** предвидено во член 247 од Кривичниот закон на Р.Македонија по години е следниот: во 2001 година од вкупно пријавени 313 реализирани се 278 кривични дела, односно 89%; во 2002 година од вкупно пријавени 345 реализирани се 287 кривични дела, односно 83%; во 2003 година од вкупно пријавени 534 реализирани се 487 кривични дела, односно 91%; во 2004 година од вкупно пријавени 745 реализирани се 694 кривични дела, односно 93%; во 2005 година од вкупно пријавени 646 реализирани се 619 кривични дела, односно 96%; во 2006 година од вкупно пријавени 407 реализирани се 376 кривични дела, односно 92%; во 2007 година од вкупно пријавени 733 реализирани се 698 кривични дела, односно 95%; во 2008 година од вкупно пријавени 572 реализирани се 523 кривични дела, односно 91%; во 2009 година од вкупно пријавени 665 реализирани се 569 кривични дела, односно 86%; во 2010 година од вкупно пријавени 647 реализирани се 595 кривични дела, односно 92%.

Реализираноста на кривичното дело **изнуда** предвидено во член 258 од Кривичниот закон на Р.Македонија по години е следниот: во 2001 година од вкупно пријавени 11 реализирани се 11 кривични дела, односно 100%; во 2002 година од вкупно пријавени 25 реализирани се 22 кривични дела, односно 88%; во 2003 година од вкупно пријавени 30 реализирани се 18 кривични дела, односно 60%; во 2004 година од вкупно пријавени 31 реализирани се 21 кривично дело, од 35 кривични дела, односно 81%; во 2006 година од вкупно пријавени 20 реализирани се 15 кривични дела, односно 75%; во 2007 година од вкупно пријавени 29 реализирани се 27 кривични дела, односно 93%; во 2008 година од вкупно пријавени 32 реализирани се 26 кривични дела, односно 81%; во 2009 година од вкупно пријавени 35 реализирани се 32 кривични дела, односно 91%; во 2010 година од вкупно пријавени 28 реализирани се 21 кривично дело, односно 75%.

Кривични дела против животот и телото	Пријавени кривични дела 2012 г	Реализирани кривични дела 2012 г.	Пријавени кривични дела 2013 година	Реализирани кривични дела 2013 г.
Убиство	28 100%	24 86%	20 100%	15 75%
Убиство во обид	48 100%	45 94%	51 100%	42 82%
Тешка телесна повреда	211 100%	197 93%	216 100%	199 92%
Загрозување со опасно орудие при тепачка и караница	155 100%	152 98%	191 100%	184 96%

Табела 7 –Кривични дела против животот и телото (2012-2013)

На табелата 7 е прикажана реализираноста на покарактеристичните кривичните дела против животот и телото во 2012 и 2013 година.

Реализираноста на кривичното дело **убиство** е следниот: во 2012 година од вкупно пријавени 28 реализирани се 24 кривични дела, односно 86%; додека во 2013 година од вкупно пријавени 20 реализирани се 15 кривични дела, односно 75%.

Реализираноста на кривичното дело **убиство во обид** е следниот: во 2012 година од вкупно пријавени 48 реализирани се 45 кривични дела, односно 94%; додека во 2013 година од вкупно пријавени 51 реализирани се 42 кривични дела, односно 82%.

Реализираноста на кривичното дело **тешка телесна повреда** е следниот: во 2012 година од вкупно пријавени 211 реализирани се 197 кривични дела, односно 93%; додека во 2013 година од вкупно пријавени 216 реализирани се 199 кривични дела, односно 92%.

Реализираноста на кривичното дело **загрозување со опасно орудие при тепачка и караница** е следниот: во 2012 година од вкупно пријавени 155 реализирани се 152 кривични дела, односно 98%; додека во 2013 година од вкупно пријавени 191 реализирани се 184 кривични дела, односно 96%.

Кривични дела против слободата и правата на човекот и граѓанинот	Пријавени кривични дела 2012 г.	Реализирани Кривични дела 2012 г.	Пријавени кривични дела 2013 г.	Реализирани Кривични дела 2013 г.
Противправно лишување од слобода	33 100%	31 93%	29 100%	25 86%
грабнување	19 100%	19 100%	18 100%	15 83%

Табела 8–Кривични дела против слободата и правата на човекот и граѓанинот (2012-2013)

На табелата 8 е прикажана реализираноста на покарактеристичните кривичните дела против слободата и правата на човекот и граѓанинот, во 2012 и 2013 година.

Реализираноста на кривичното дело **противправно лишување од слобода** е следниот: во 2012 година од вкупно пријавени 33 реализирани се 31 кривично дело, односно 93%; додека во 2013 година од вкупно пријавени 29 реализирани се 25 кривични дела, односно 86%.

Реализираноста на кривичното дело **грабнување** е следниот: во 2012 година од вкупно пријавени 19 реализирани се 19 кривични дела, односно 100%; додека во 2013 година од вкупно пријавени 18 реализирани се 15 кривични дела, односно 83%.

Кривични дела против имотот	Пријавени кривични дела 2012 година	Реализирани Кривични дела 2012 г.	Пријавени кривични дела 2013 г.	Реализирани Кривични дела 2013 г.
Кражба	5663 100%	1222 22%	5530 100%	1417 26%
Тешка кражба	14985 100%	3079 21%	15109 100%	3126 21%
Разбојништво	469 100%	185 39%	468 100%	198 42%
Измама	540 100%	455 84%	661 100%	570 86%
Изнуда	21 100%	19 90%	21 100%	19 90%

Табела 9 –Кривични дела против имотот (2012-2013)

На табелата 9 е прикажана реализираноста на покарактеристичните кривичните дела против имотот во 2012 и 2013 година.

Реализираноста на кривичното дело **кражба** е следниот: во 2012 година од вкупно пријавени 5663 реализирани се 1222 кривични дела, односно 22%; додека во 2013 година од вкупно пријавени 5530 реализирани се 1417 кривични дела, односно 26%.

Реализираноста на кривичното дело **тешка кражба** е следниот: во 2012 година од вкупно пријавени 14985 реализирани се 3079 кривични дела, односно 21%; додека во 2013 година од вкупно пријавени 15109 реализирани се 3126 кривични дела, односно 21%.

Реализираноста на кривичното дело **разбојништво** е следниот: во 2012 година од вкупно пријавени 469 реализирани се 185 кривични дела, односно 39%; додека во 2013 година од вкупно пријавени 468 реализирани се 198 кривични дела, односно 42%.

Реализираноста на кривичното дело **измама** е следниот: во 2012 година од вкупно пријавени 540 реализирани се 455 кривични дела, односно 84%;

додека во 2013 година од вкупно пријавени 661 реализирани се 570 кривични дела, односно 86%.

Реализираноста на кривичното дело **изнуда** е следниот: во 2012 година од вкупно пријавени 21 реализирани се 19 кривични дела, односно 90%; додека во 2013 година од вкупно пријавени 21 реализирани се 19 кривични дела, односно 90%.

Поднесени кривични пријави во текот на 2014 година против познати сторители за покарактеристични групи на дела од општиот криминал	
Кривични дела против животот и телото	949
Кривични дела против слободата и правата на човекот и граѓанинот	409
Кривични дела против имотот	5362

Табела 10—Кривични дела против познати сторители за покарактеристични дела од општиот криминал во 2014 година

На табелата 10 е прикажан вкупниот број на поднесени кривични пријави против познат сторител за извршени покарактеристични групи на дела од општиот криминал во текот на 2014 година. За извршените кривични дела против животот и телото поднесени се вкупно 949 кривични пријави; за извршените кривични дела против слободата и правата на човекот и граѓанинот поднесени се вкупно 409 кривични пријави; за кривични дела против имотот вкупно поднесени се 5362 кривични пријави. Според овие податоци може да се утврди дека во 2014 година, како и во претходните години, најмногу кривични пријави се поднесени против познат сторител за сторени кривичните дела против имотот, кои што воедно се и најчесто пријавени кривични дела од општиот криминал.

Од сите погоре прикажани статистички податоци може да се види вкупниот број покарактеристични кривични дела пријавени од областа на општиот криминал, а кои се и најчести. На табелите е прикажана реализацијата на кривичните дела, односно поднесените кривични пријави по истите против познат сторител од страна на Министерството за внатрешни работи. Може да се утврди дека процентот на реализација е повисок за кривичните дела против

животот и телото, и кривичните дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот. За разлика од нив, кривични дела против имотот имаат понизок процент на реализација, особено кривичните дела: кражба, тешка кражба и разбојништво. Главните причини за нискиот процент на реализација на споменатите кривични дела против имотот во однос на останатите, пред се е поради тоа што овие кривични дела се извршени од непознат сторител. Расфетлувањето на кривичните дела со непознат сторител е правилниот показател за ефикасното работење на криминалистичката полиција во предходната постапка.

Од мое лично искуство како вработен во криминалистичката полиција можам да кажам дека вкупниот број на пријавени кривичните дела против имотот кои се гонат по службена должност реално е поголем. Ова го тврдам бидејќи раководните структури на организационите единици на криминалистичката полиција тежнеат кон тоа да прикажат помал број на пријавени кривични дела кои се гонат по службена должност со цел да прикажат повисок процент на реализација. Тоа го прават на тој начин што при пријавувањето на кривичните дела од имотниот криминал извршени од непознат сторител не се заведува реалната материјална штета или пак начинот и целта на извршување. Пример, кога од непознат сторител е извршено кривично дело “кражба” и “тешка кражба” кои се гонат по службена должност се квалифицираат како кривично дело “кражба” кое е предвидено по член 235 став 2 од Кривичниот закон на Р.Македонија. Во случај на пријавување на кривично дело “тешка кражба во обид”, истото се квалификува како кривично дело “оштетување туѓи предмети” предвидено во член 243 од Кривичниот закон на Р.Македонија, на тој начин се исклучува намерата на извршителот на делото. Овие кривични дела подоцна од страна на полицијата се преквалификуваат во кривични дела кои се гонат по службена должност, откако ќе се дознае извршителот и ќе се добиат доволно докази за неговата вина за што ќе може да се поднесе кривична пријава против него до јавното обвинителство.

Ваквото неточно и намерно квалифицирање на кривичните дела од страна на криминалистичките одделенија при Министерството за внатрешни

работи е познато кај сите вработени, нормално и во раководните структури на министерството кои најверојатно водени од политички причини, со цел да го прикажат пред јавноста нивното успешно работење во делот на расфетлувањето на кривичните дела, не преземаат мерки за да се спречи оваа појава која трае со децении.

Од прикажаните податоци може да се направи споредба за реализирањето на кривичните дела во периодот од 2000 до 2010 година кога се применувал претходниот закон за кривична постапка и во текот на 2012 и 2013 година кога се применува новиот закон за кривична постапка. Според тоа може да се утврди дека нема значителни промени во делот на реализацијата на кривичните што е показател дека примената на новиот закон за кривична постапка не влијае во ефикасноста на полицијата при расфетлувањето на кривичните дела. Не се ни очекуваа позитивни или негативни промени во расфетлувачката дејност имајќи го во предвид искуството на криминалистичката полиција и техничката опременост на полицијата во споредба со неискуството во криминалистичката истрага на јавното обвинителство кое според новиот модел на кривичната постапка треба да биде активен субјект во претходната постапка.

5.2. Односот на поднесители и поднесени кривични пријави со познат сторител до Јавното обвинителство

Со цел да се согледа важноста на полицијата во претходната постапка врз основа на поднесените кривични пријави против познат сторител, направено е статистичко истражување, при тоа користени се податоци од извештаите на јавното обвинителство во Р.Македонија од 2011, 2012 и 2013 година. Од тоа ќе се добие информација за поднесувањето на кривични пријави од страна на полицијата како и од други институции во текот на 2011 година до кога се применуваше стариот закон за кривична постапка, исто така ќе се добие информација за поднесените кривични пријави во текот на 2012 и 2013 година, односно во првите две години од примената на новиот модел на кривичната постапка.

Година	Вкупно	МВР	Граѓани	Општествени правни лица	Други државни органи	Иницијатива на ОЈО	Останати
2011	20.908 100%	13.514 64.66%	2.783 13,31%	2.183 10.44%	1.347 6,44%	662 3.16%	419 2%
2012	21.187 100%	13.303 62.7%	2.478 11,7%	3.077 14,5%	1.237 5,8%	651 3,1%	441 2,1%
2013	20.504 100%	12.987 63,3%	2645 12,8%	2364 11,5%	1306 6,3%	446 2,1%	671 3,2%

Табела 11 - вкупно поднесени кривични пријави и подносители

На табелата 11 е прикажан вкупниот број и односот на поднесени кривични пријави против познат сторител до јавното обвинителство, од страна на МВР, граѓани, општествени правни лица, други државни органи, иницијатива на Основните јавни обвинителства и останати. По што може да се види дека во 2011 година од МВР се поднесени 13514 кривични пријави, односно 64.66%; од граѓани се поднесени 2783 кривични пријави, односно 13.31%; од општествени правни лица се поднесени 2183 кривични пријави, односно 10.44%; од други државни органи се поднесени 1347 кривични пријави, односно 6.44%; по иницијатива на ОЈО се поднесени 662 кривични пријави, односно 3.16%; од останати се поднесени 419 кривични пријави, односно 2%. Во 2012 година од МВР се поднесени 13303 кривични пријави, односно 64.66%; од граѓани се поднесени 2478 кривични пријави, односно 11.7%; од општествени правни лица се поднесени 3077 кривични пријави, односно 14.5%; од други државни органи се поднесени 1237 кривични пријави, односно 5.8%; по иницијатива на ОЈО се поднесени 651 кривични пријави, односно 3.1%; од останати се поднесени 441 кривични пријави, односно 2.1%. Во 2013 година од МВР се поднесени 12987 кривични пријави, односно 63.3%; од граѓани се поднесени 2645 кривични пријави, односно 12.8%; од општествени правни лица се поднесени 2364 кривични пријави, односно 11.5%; од други државни органи се поднесени 1306 кривични пријави, односно 6.3%; по иницијатива на ОЈО се поднесени 446 кривични пријави, односно 2.1%; од останати се поднесени 671 кривични пријави, односно 3.2%.

Од добиените податоци за подносителите на кривичните пријави може да се потврди важноста на полицијата пред и за време на применувањето на новиот закон за кривична постапка. Големата улога на полицијата се гледа во споредба со останатите поднесители на кривични пријави. Полицијата е таа што ги поднесува во најголем дел кривичните пријави против познат сторител до јавното обвинителство.

Значи нема значително поместување на бројот на поднесени кривични пријави од страна на полицијата пред и за време на применувањето на новиот модел на кривичната постапка. Полицијата и понатаму останува клучен фактор во предистражната постапка, а новиот модел на кривичната постапка не влијае врз бројот на расфетлени кривични дела од страна на полицијата.

5.3 Поднесени кривични пријави со познат сторител од страна на МВР

За овој труд од МВР на РМ добиени се статистички податоци за вкупниот број на поднесени кривични пријави со познат сторител од страна на полицијата до јавното обвинителство во временскиот период од 2010 година до 2014 година. Исто така добиени се податоци за вкупниот број на отфрлени кривични пријави како и бројот на покренати обвиненија по поднесените кривични пријави.

Година	Вкупно поднесени кривични пријави	Покренати обвиненија	Отфрлени кривични пријави
2010	11.823 100%	10.546 89%	1.277 11%
2011	11.519 100%	10.116 87%	1.403 13%
2012	10.806 100%	9.181 85%	1.625 15%
2013	11.444 100%	9.631 84%	1.637 16%
2014	11.268 100%	8.817 78%	2.451 22%

Табела 12 – Вкупно поднесени кривични пријави против познат сторите од МВР

На табелата 12 според години е прикажан вкупниот број на поднесени кривични пријави со познат сторител и односот на покренати обвиненија по истите и отфрлени кривични пријави: во 2010 година се поднесени 11823 кривични пријави, по нив покренати се 10546 (89%) обвиненија, а отфрлени се 1277(11%) кривични пријави; во 2011 година се поднесени 11519 кривични пријави, по нив покренати се 10116 обвиненија (87%), а отфрлени се 1403 (13%) кривични пријави; во 2012 година се поднесени 10806 кривични пријави, по нив покренати се 9181 (85%) обвинение, а отфрлени се 1625 (15%) кривични пријави; во 2013 година се поднесени 11144 кривични пријави, по нив покренати се 9631 (84%) обвинение, а отфрлени се 1637 (16%) кривични пријави; во 2014 година се поднесени 11268 кривични пријави, по нив покренати се 8817 (78%) обвиненија, а отфрлени се 2451 (22%) кривична пријава.

Со овие статистички податоци на табелата 12 е прикажана ефикасноста на полицијата со поднесувањето на кривични пријави против познат сторител, односно колку по тие кривични пријави се покренати обвиненија и колку кривични пријави се отфрлени од страна на јавното обвинителство. Со статистичките податоци за 2010 и 2011 година се прикажува ефикасноста на кривичните пријави во последните две години од примената на претходниот модел на кривичната постапка во Република Македонија, додека со статистичките податоци за 2012, 2013 и 2014 година се прикажува ефикасноста на кривичните пријави во првите три години од примената на новиот закон за кривична постапка. Од тука може да се утврди дека статистичките податоци покажуваат дека е зголемен процентот на отфрлени кривични пријави, односно е намален процентот на покренати обвиненија по поднесените кривични пријави со примената на новиот модел на кривичната постапка. Причина за отфрлувањето на кривичните пријави е поради не постоење на елементи кои укажуваат на постоење на кривично дело кое се гони по службена должност или пак немање на доволно докази против осомничениот.

Овие податоци од табелата 12 исто така може да укажат на претпазливоста на јавното обвинителство при поднесување на обвинителни

акти врз основа на добиените кривични пријави против познат сторител од страна на полицијата со примената на новиот закон за кривична постапка. Во новиот модел на кривичната постапка надлежниот јавен обвинител е главен во истражниот процес и тој е последниот филтер за проценка на доказите кои би можеле да послужат во докажувањето на вината на осомниченото лице во понатамошната постапка. Јавниот обвинител не би сакал свесно со немање доволно докази да покрене обвинение врз основа на кое понатаму ќе се донесе пресуда во полза на обвинетиот. Верувам дека ваквите статистички податоци кои укажуваат на намалениот процент на покренати обвинениа се производ на попрофесионален пристап на јавниот обвинител по добивањето на кривичните пријави со познат сторител.

Самото отфрлање на кривичната пријава против осомниченото лице не претставува завршување на истрагата, напротив истрагата треба да продолжи со цел пронаоѓање доволно докази кои би ја докажале вината на истото или друго лице.

Заклучоци

Може да заклучиме дека улогата на полицијата во кривичната постапка е од голема важност независно дали станува збор за новиот или за претходниот модел на кривичната постапка. Полицијата е таа која во најголем број случаи прва дознава за постоењето на кривично дело и презема дејствија за негово докажување и расветлување. Едноставно кажано нејзината улога е неменлива и неспорна независно од моделите на кривичната постапка кои се применувале во историјата како во Република Македонија така и во останатите држави. Применувајќи ги своите традиционални овластувања и должности во претходната постапка доаѓа до потребните докази кои овозможуваат водење на кривична постапка.

Во предистражната постапка полицијата работи на откривање на кривичното дело, пронаоѓање на сторителот, откривање и обезбедување на трагите на кривичното дело и предметите што можат да послужат за успешно водење на постапката како и преземање на определени истражни дејствија за кои постои опасност од одлагање. Дејствијата кои ги презема полицијата во предистражната постапка не се формални истражни дејствија, тие претставуваат претходни мерки и информации кои овозможуваат успешно водење на понатамошната истрага. Не е исклучена можноста полицијата на сопствена иницијатива да постапува за што има обврска кога постои основано сомнение дека е сторено кривично дело кое се гони по службена должност.

Тоа што е значајно и новина за полицијата во новиот модел на кривичната постапка е нејзиниот зајакнат однос со јавниот обвинител. Полицијата е главна алатка на јавниот обвинител во текот на истражните дејствија. Во новиот закон за кривична постапка во Република Македонија истражниот судија не постои, со тоа на јавниот обвинител му е овозможено да господари со истрагата. Од таа причина заради успешно водење на истрагата јавниот обвинител има потреба и му е овозможена поголема контрола над полицијата. Полицијата е должна веднаш по дознавањето за постоење на кривично дело кое се гони по службана должност да го известува јавниот обвинител. Исто така полицијата има обврска да го информира јавниот обвинител за преземените мерки за докажување на кривичното дело и

прибирање докази за постоење на вина за осомниченото лице. Полицијата е должна да постапува по насоките, односно по наредбите кои ги добива од јавниот обвинител во текот на истрагата.

Полицијата и натаму задржа значителна автономност што се однесува на нејзината активност, но сега ќе мора порано да го известува обвинителот и да работи според неговите упатства и наредби. Јавните обвинители сега веќе не ги решаваат казнените пријави потпирајќи се само на работата на полицијата, туку значително порано можат да влијаат врз целокупниот процес на прибирање податоци за казнено дело и за сторителот. Надреденоста на обвинителот над работата на полицијата, настапува во моментот на сознанието дека постои определен степен на сомнение дека е сторено кривично дело. Од ова произлегува дека обвинителот нема надзор, ниту можност за раководење и за управување со работата на овластените службени лица, пред сознанијата дека постои определен степен на сомнение дека е сторено казнено дело.

За разлика од другите земји од регионот во Република Македонија е направен значителен обид по примерот на Италија да се формираат посебни тимови на судска полиција - „правосудна полиција“, кои што би требале да ја зголемат мобилноста и оперативноста на обвинителството. Од ваквото решение не само што се очекува создавање на кадровски услови обвинителството да биде поактивно во собирањето на доказите и со тоа да се овозможи своевидна контрола врз работата на криминалистичката полиција, туку се очекува ова решение значително да ја забрза претходната постапка со тоа што обвинителот добар дел од доказите ќе ги собере во еден кус временски период без да има потреба тоа да го очекува од полицијата или други државни органи. Улогата пак на судот се сведува на контролор на примената на присилните мерки со кои што се завлекува во слободата и приватноста на осомничените и други лица засегнати со кривичните истраги.

Успешноста на истрагата најмногу зависи од работењето на полицијата. Тоа е пред се поради поголемата криминалистичката способност и искуство, како и техничка опременост на полицијата во однос на јавното обвинителство.

Во Република Македонија потребно е да се усогласат законските прописи во делот на односите на полицијата и јавното обвинителство во

предистражната постапка. Се мисли на содржината на законот за полиција и законот за кривична постапка. Во законот за полиција се маргинализираат па дури и игнорираат суштински концепти од новиот закон за кривична постапка клучни за реформата. Во предистражната постапка едвај се споменува јавното обвинителство, додека пак “правосудната полиција” не се ни споменува, исто така се игнорира и раководната функција на јавното обвинителство во претходната постапка. Законот за кривична постапка остава одредена автономија на полицијата заради итноста на истрагите и немањето потреба јавното обвинителство да се вклучува во секоја истрага, особено не за полесните кривични дела. Законот за кривична постапка и законот за јавното обвинителство предвидуваат многу поконкретно раководење на обвинителството со полицијата отколку што тоа се гледа во законот за полиција. Некои одредби од законот за полиција се притоа прилично неусогласени, каде се наведува дека полицијата ги применува полициските овластувања на сопствена иницијатива „по службена должност“ и по одлука на суд или наредба на јавниот обвинител, но не кажува кога тоа полицијата може да работи по сопствена иницијатива, додека за одделот за организиран криминал предвидува дека ќе работи по насоки на јавното обвинителство.

Значи за да заживеат новите релации помеѓу полицијата и јавното обвинителство потребно е да се направат измени во законот за полиција и законот за внатрешни работи, од друга страна неопходна е политичката волја и сериозност на релевантните институции во државата.

Исто така треба да се дефинираат овластувањата на полицијата која ќе биде дел од истражните центри, односно дали ќе имаат обвинителски или полициски овластувања, со тоа ќе се дефинира дали тие полициски службеници ќе работат во фазата на откривање и пријавување или во истражната фаза. Со функционирањето на истражните центри очекувам поголема ефикасност во делот на реализацијата на кривичните дела, особено на кривичните дела пријавени со непознат извршител. Од причина што полициските службеници кои ќе бидат дел од тие истражни тимови ќе бидат сконцентрирани на кривичните дела кои се гонат по службена должност и ќе имаат поголема соработка, воедно и подршка од претпоставениот јавен обвинител. Во пракса криминалистичката полиција во полициските станици е

должна да постапува и по настани кои воопшто немаат елементи на кривично дело кое се гони по службена должност. Овие задолженија најчесто го одложуваат постапувањето на полициските службеници од криминалистичката полиција по кривичните дела кои се гонат по службена должност, а кои пак треба да претставуваат приоритет во нивната работа. Секој пријавен настан независно од тоа дали се работи за кривично дело кое се гони по службена должност или не, претставува задолжение за вршење проверки и изготвување на службена документација. Со функционирањето на истражните центри, тимската работа помеѓу полицијата и јавното обвинителство ќе го намали времето кое се троши во изготвување, односно препраќање на службена документација помеѓу овие две институции, како и другите припадници од државни органи кои се дел од правосудната полиција.

Правната регулатива во Република Македонија почнувајќи од Уставот па понатаму законот за кривична постапка, законот за полиција и други, посветуваат посебно внимание за заштитата на човековите права и слободи при примената на полициските овластувања.

Во новиот модел на кривичната постапка признанието на осомничениот во полиција во присуство на Јавен обвинител претставува доказ кој може да се користи во понатамошната постапката. Исто така од големо значење е препознавањето на лица во организационите единици на полицијата од страна на оштетениот или сведок, а по новиот закон за кривична постапка во задолжително присуство на јавен обвинител.

Контролата над работењето на криминалистичката полиција од страна на јавниот обвинител во најголем дел претставува позитивна страна на новиот модел на кривичната постапка. Во новиот закон за кривична постапка криминалистичката полиција е должна да поднесе барање до јавниот обвинител за издавање наредба од негова страна за вештачење на пронајдените траги и предмети. Нормално дека овие предмети се пронајдени од страна на полицијата поточно од одделот за криминалистичка техника во чии што лаборатории треба да се вршат вештачења на трагите и предметите. Целокупната процедура во новиот модел на кривичната постапка, од поднесувањето на барањето за вештачење од страна на полицијата до издавањето наредба од страна на надлежниот јавен обвинител за вршење

вештачење на пронајдените траги и предмети ја одолговлекува истрагата, што не беше случај во претходниот модел на кривичната постапка. Не е спорно запознавањето на јавниот обвинител со прибраните траги предмети од лице местото, но непотребно се губи време, затоа што земајќи го во предвид фактот дека при секое барање за издавање наредба за вештачење јавниот обвинител позитивно одговара.

Новиот модел на кривичната постапка во Република Македонија кога се однесува за улогата на полицијата во претходната постапка во најголем дел се совпаѓа со кривичните постапки на споменатите земји во овој труд. Општо заедничко за сите држави како и за Република Македонија е дека раководната улога во претходната постапка ја има надлежниот јавен обвинител. Тоа укажува дека е неминовна честата комуникација помеѓу полицијата и јавното обвинителство во текот на истрагата. Полицијата во текот на истрагата покрај иницијатор и поднесувач на кривични пријави претставува и активен субјект. Процесните овластувања на полицијата во наведените држави, како и во Р.Македонија, во текот на истрагата се законски дефинирани, така да и преземените мерки и активности во текот на истрагата се правно регулирани. Во претходната истрага полицијата е една од клучните фигури заедно со јавниот обвинител и судијата на претходната постапка. Јавниот обвинител ја има на располагање правосудната полиција која продолжува да дејствува по кривичната пријава, но под раководство на јавниот обвинител и на начин пропишан во законите за кривична постапка во споменатите држави.

Улогата пак на судот во сите законодавства се сведува на контролор на примената на присилните мерки со кои што се завлекува во слободата и приватноста на осомничените и други лица засегнати со кривичните истраги. Ваквата позиција на судот, растоварен од активно истражување на случајот, значи надминување на најсериозниот проблем на досегашната судска истрага каде што истражниот судија имаше сериозен судир на интереси во неговата гарантна функција и активната истражна функција.

Може да се забележи дека повеќето законодавци не обезбедуваат соодветни институционални и процесни претпоставки кои што ќе обезбедат

наविстина поголема активност и влијание на јавниот обвинител и негова поголема контрола врз полицијата.

Повеќето држави од регионот внесоа дополнителни гаранции и одредби за полициската постапка во самиот ЗКП. Хрватска оваа материја ја препушти на полициското право и ја уредуваат со посебен закон. Заедничка карактеристика на сите нови закони во регионот е обидот, јавниот обвинител да стане поактивен со самото тоа да ја контролира и води претходната постапка, што подразбира поактивна улога уште во рана фаза на постапката. Со ова се настојува меѓу другото да се обезбеди дополнителна гаранција за човековите права и слободи по повлекувањето на истражниот судија од оваа фаза на постапката.

За разлика од другите земји од регионот, во Република Македонија како и во Босна и Херцеговина претходната постапка се поедноставува и се деформализира, во таа смисла, претходната постапка во сегашните модели на кривичната постапка повеќе врши подготовки за судењето наместо некакво „судење пред судењето“. Доказите во претходната постапка само се пронаоѓаат и ќе се прибираат, но веќе нема да се изведуваат уште во претходната постапка со можност доказите изведени во истрагата да се користат како валидна основа за пресуда.

Во Република Македонија со измените на законот за кривична постапка се деформализира претходната постапка со тоа што доказите изведени преку сослушување на осомничениот и сведоците по примерот на повеќето европски држави имаат само ограничена примена на судењето

Новиот законот за кривична постапка во Р.Македонија во најголем дел се совпаѓа и е создаден според законот за кривична постапка на Италија, при тоа заеднички за двете држави е создавањето на истражни центри во јавните обвинителства во кои истражната дејност ќе ја извршуваат полициски службеници кои за својата работа и ќе сносат одговорност пред надлежниот јавен обвинител. На овој начин би се зајакнала соработката помеѓу полицијата и јавното обвинителство.

Со систематизацијата на работните места во Република Македонија во текот на изминатите неколку години исто како во Англија и во други земји создадено е работно место – “полицаец за прифат” кој има повисок ранг од полицајците, истиот има задача да го преземе осомниченото лице како и да ги заштитува неговите права од евентуална злоупотреба во текот на периодот поминат во полициската станица. Иако и со последните измени во законот за полиција, полицаецот за прифат не е споменат, сепак во новиот закон за кривична постапка во Република Македонија овој службеник се смета за критична фигура за заштита на правата на лицата лишени од слобода и задржани во полиција. Тој меѓу другото, мора да ги забележи поплаките за третманот при лишување од слобода и спроведувањето и да наложи лекарски преглед.

Користена литература

1. Ashworth, A. (2000). "Developments in the Public Prosecutor's Office in England and Wales" European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice;
2. A. Wright, "Handbook of Criminal Investigation". Cullompton.Devon: Willan Publishing;
3. B. McKillop, "Police court justice in France: investigations and hearings in ten cases in the tribunal de police", Univerity Sydney Law Review;
4. Bradley, Craig, M., ed. "Criminal Procedure", A Worldwide Study, Carolina Academic Press, 2007 Cambridge 2002;
5. Datzer, Deljkic: "Policijski izvidi u Engleskoj i WalesuPolic. sigur." (Zagreb), godina 23. (2014), broj 1., str. 44;
6. Fišer, Z., Zakon o kazenskem postopku z uvodnim komentarjem, Uradni list RepublikeSlovenije, str. 56, Ljubljana, 2002;
7. Huber, B., & Klumpe, B. (1993). Landesbericht England und Wales. U W. Gropp, "Besondere Ermittlungsmaßnahmen zur Bekämpfung der Organisierten Kriminalität";
8. Jevšek Aleksander Policijska iskustva u sprovođenju istrage u Sloveniji;
9. Lakić Slavo –Iskustva i uočeni problemi u primjeni tužilačke istrage u BiH, "Tužilačka istraga - regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni";
10. M. Delmas-Marty/J. R. Spencer (Eds.), "European Criminal Procedures", Cambridge University Press;
11. M. Delmas-Marty/J.R.Spenser (Eds.) "European Criminal Procedures", Cambridge, 2002;
12. Mack, R.L., "Comparative Criminal Procedure: History, Process and Case Studies", William S. Hein & Co.,Inc Buffalo,New York,2008;
13. Mozetič, P., "Normativna podlaga policijskega dela: sistem dokaznih standardov v (pred) kazenskem postupku";
14. Ralph Crawshaw (2002), Брошура за полицијата- "Човековите права и нивната заштита според меѓународното право", стр.9;
15. Roberts, P. (2007). "Law and criminal investigation". U T. Newburn, T. Williamson;
16. Аристотел,"Политика", Белград, BIGZ,1975г.;

17. Витларов Тодор – “Новата улога на јавниот обвинител во казнената постапка”;
18. Витларов Тодор, Калајџиев Гордан, Лабовиќ Милан, Стојановски Трпе, “Системска анализа на законската рамка и соработка меѓу надлежните институции во борбата против организираниот криминал”, ФИОМ, Скопје, 2005г.;
19. Витларов Тодор, “Новата улога на јавниот обвинител во казнената постапка”, стр.80;
20. Витларов Тодор, “Улогата на јавниот обвинител во новиот нацрт на ЗКП”, во: Iustitia, Бр.2, 2010;
21. Ѓурѓевиќ, З., Глушчиќ С., Јосиповиќ И., Крапац Д., Новоселец Х., “Kazneno procesno pravo”, Primjerovnik II, izmjenjeno i dopunje no izdanje, Narodne Novine, Zagreb, 2007;
22. Ѓурѓевиќ, З., Глушчиќ, С., Јосиповиќ, И., Кос, Д., Крапац, Д., Новоселец, Х., “Kazneno procesno, pravo”, Primjerovnik II, izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne Novine, Zagreb, 2007;
23. Зафировски В. Јанкулоски З. Калајџиев Г. Стојановски Т.”Полицијата и човековите права” –Прирачник за полиција, Скопје, 2003 г.;
24. Иван Наџ, “Улогата на полицијата при превземањето дејствија за обезбедување на докази во казнената постапка”;
25. Јовчевски Ј., Калајџиев Г. и др., “Специјалните истражни мерки во кривичното законодавство на РМ”, МРКПК, бр. 2, 2009;
26. Калајџиев Гордан “Позначајни концепциски разлики во реформата на истрагата во Хрватска и Македонија;
27. Калајџиев Гордан, Бужаровска Гордана, “Истражна постапка” –прирачник за практичари
28. Калајџиев Гордан и Дивна Илиќ “Формирање, организација и функционирање на правосудната полиција и истражните центри на јавното обвинителство”;
29. Калајџиев Гордан и Стојановски Трпе., “Критички осврт кон Законот за полиција”, Билтен бр. 1, ФИОМ, Скопје, 2006.;
30. Калајџиев Гордан “Какви полициски овластувања за Царинската управа”, МРКПК, Бр.1, 2006;

31. Калајџиев Гордан, Др. Драган Тумановски и Дивна Илиќ - Проект “Казнено правна реформа и почитувањето на човековите права во РМ”, Истражување“;
32. Калајџиев Гордан, “Замки и заблуди на реформата во истрагата”, во зборник на трудови на Правните факултети;
33. Калајџиев Гордан, Т.Стојановски, С.Зиков, “Новите односи помеѓу полицијата, јавното обвинителство и судот во претходната постапка”, Скопје, 2008г.;
34. Калајџиев, Бужаровска, “Истражни дејствија”-Прирачник за практичари, Скопје, 2010 г.;
35. Крапац Д. “Стратегија за реформа на казненото право на РМ”;
36. Крапац, Д., “Kazneno procesno pravo”, Institucije, Narodne Novine, 1993;
37. Лажетиќ-Бужаровска Гордана, Калајџиев Гордан, Бобан Мисоски, Дивна Илиќ “Компаративно казнено процесно право” Скопје 2011;
38. Матовски Н., Лажетиќ-Бужаровска Г, Калајџиев Г., “Кривично процесно право” (Второ изменето и дополнително издание, Скопје 2011.);
39. Милисављевиќ Б., “Наука за полицијата”, Белград, 1997, стр.3;
40. Мурговски Б.: Материјал од предавања, предмет “Полицијата и човековите права”, тема “Меѓународни и национални стандарди за улогата и структурата на полицијата во демократското општество” ;
41. Нено Роквиќ, “Криминалистика” ;
42. Павишиќ, Б. “Komentar Zakona o kaznenom postupku”, Tigar, Rijeka, 2003,
43. Петровиќ Борислав, “Вовед во криминалистика”, Приштина, 2006 г. стр.6;
44. “Прирачник за законот за кривична постапка”, МВР на РМ, БЈБ, Центар за Обука, Скопје, 2012 г.;
45. “Стратегија за развој на казненото право”, Министерство за правда, Скопје, 2007 г.;
46. Томашевиќ, Г., “Kazneno procesno pravo”, Pravni fakultet , Split, 1998.
47. Тромбева Мери “Улогата и постапувањето на јавниот обвинител во предистражната постапка”;

Правна регулатива

1. Правилник за вршење полициски работи;
2. Закон за кривична постапка;
3. Закон за полиција;
4. Закон за Јавно обвинителство;
5. Закон за кривична постапка на Италија;
6. Закон за кривична постапка на Франција;
7. Закон за кривична постапка на Словенија;
8. Закон за кривична постапка на Хрватска;
9. Закон за кривична постапка на Босна и Херцеговина.